

सत्यमेव जयते

IDIA KEI VITI - 2016

TOROCAKE

Vibrant Gujarat

Bihu Festival, Assam

IT Hub - Bengaluru, Karnataka

Taj Mahal, Uttar Pradesh

Vol 1

Mata ni Matanitu o Idia, e Suva

LEWE NI IVOLA

- Vakamacala lailai Tabana e 3

Porokaramu uasivi nei Idia

- Startup India Tabana e 4
- Taketetaki ni kila-ka vakacacaka mai Idia Tabana e 8
- Coka donu na uto ni vakasama Tabana e 12
- Tatadra levu nei Isro – Levu nona rawa-ka Tabana e 15

Va na Yasana Lelevu

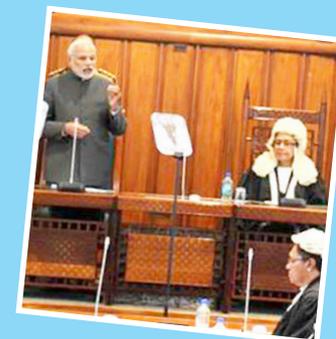
- Gujarat – mai na wakana ki na tabana Tabana 19
- Uttar Pradesh – Drodrolagi kei Idia Tabana e 23
- Assam – na koula drokadroka kei Idia Tabana e 28
- Karnataka – Totolo nona tubu cake tiko Tabana e 32

Idia Kei Viti

- Veiwekani vakamatanitu Tabana e 34
- Vaqacacotaki na veiwekani Tabana e 35
- Idia – itokani ena Human Res. Dev. Tabana e 36
- ITEC – porokaramu ni vuli kei na veitokoni Tabana e 36
- Porokaramu ni kilai Idia Tabana e 37
- Manua nei Idia – Sumitra Tabana e 37
- Koniferedi Levu ni Ramayana Tabana e 38
- Siga ni Yoga kei Vuravura Tabana e 38
- Hindi e Viti – Bolebole kei na veika vinaka Tabana e 39
- Idia ena Pasifika Tabana e 41
- Tokani ni Veivakatorocaketaki Tabana e 44

- www.indianhighcommissionfiji.org
- Email: hindi.suva@mea.gov.in

Tabaka na Valenivolavola ni Mata ni Matanitu o Idia

VAKAMACALA LAILAI

IDIA KEI VITI-SA CECERE

O Idia kei Viti e rau wasea vata e dua nai sema ni veiwekani e voleka qai kaukauwa. O Idia e sa itokani nei Viti ena veivakatorocaketaki. Oqo e rua na matanitu ka rau saga ruarua tiko me taracake e dua na veiwekani ni gauna vou oqo ka vica vata na kena matanimeke.

Ena nona veisiko mai ki Viti na Paraiminisita kei Idia o Narendra Modi, ena Noveba 2014, e bucina e dua nai sema ni veiwekani kaukauwa vei rau na matanitu e rua.

Na veisiko oqo e caramaka talega e dua na gaunisala me baleta nai Matai ni matabose ni "Forum for India – Pacific Islands Co-operation (FIPIC) e mai vakayacori e Viti.

E nai karua ni bese ni FIPIC, a tiko kina o Voreqe Bainimarama na noda Paraiminisita ka a vakayacori mai Japur, Idia, ena Okosita ni 2015.

Ena nona sikovi Idia na noda Paraiminisita ena Me ni 2016, e rau veitalanoa ena yalo marau kei na cibi na Paraiminisita e rua.

Na Yabaki 2016 e dua na gauna lagilagi vei Viti – nona rawata na koula ena Rio Olympics, nona taura nai tutu vaka – Peresitidi ni matabose levu kei vuravura (UNGA) kei na nona digitaki me peresitidi ni COP23 se Conference of Partners, na kedrau isema kei Idia e sa qai kaukauwa cake ga.

O Idia e sa vakayacora oti e vuqa na veivuke ena noda vanua me vaqacacotaki kina nai sema ni veiwekani sa no, ka na vakaraitaki tiko enai vola gauna oqo.

Sa dua na ka na kena mosi vei Idia na vakacaca levu e mai yaco e Viti ena Cagilaba o Winston ena Veverueri ni 2016.

E lolomataka mai kina o Idia e US\$3 na milioni (FJ\$6m) enai ka ono ni siga ni oti na vakacaca nei Winston.

E solia vakailoloma talega o Idia vei Viti e US\$1m, rauta ni \$2 na milioni nai lavo qaqa ki na Prime Minister's Rehabilitation Relief Fund. Na matanitu talega o Viti kei ira na lewei Viti era kidavaka vakaturaga na manuwa nei Idia na Sumitra, ka vaqacacotaka nai sema ni veiwekani oqo na veisiko oqo.

Lolomataka talega o Idia e 5 na tani na sore ni kakana draudrau, ka tiko na kenai sau ena US\$1.2m se rauta ni rua

Rau lululu tiko na iliulu e rua, Voreqe Bainimarama kei na PM mai Idia, Narendra Modi.

na milioni na dola, me ra vukei kina na dauteitei ka vakacacani na nodrai teitei ena Cagilaba o Winston.

Veivuke talega o idia ena tauyavutaki ni bisinisi lalai e Viti na Small Scale Entrepreneurs (SME) me baleti ira na via tauyavutaka nodra bisinisi sa tu vakarau tale tu ga o Idia me sauma e US\$1.5m (FJ\$3m) me vakalivalivataki kina e 2000 na vale ena 14 na yanuyanu ena Pasifika – na Solar Electrification, (ka oka kina e 200 na vale e Viti) ena ruku ni Barefoot College mai Rajasthan, me sa vanua ni vuli o Viti vei ira na tina se Solar Mamas.

Solia talega o Idia e 205 na sikolasivi lalai, na Indian Technical and Economic Co-operation (ITEC) ka 30 na sikolasivi mai na Indian Council for Cultural Relations (ICCR) me baleta na koroi na Graduation, Post-Graduation kei na Doctoral ena yabaki sa oti.

Tiki talega ni nona veiqaravi, ena nona dau vakarautaka na valenivolavola ni matanitu o Idia na soqo ni veivakamarautaki eso ena ruku ni ICCR – na vakatagi/meke, soqo ni Ramayana, tiko bulabula, Koniferedi ni Ramayana kei vuravura, nai karua ni International Day of Yoga kei na soqo ni vakananumi ni Qirimiti.

O idia e dua na matanitu rogo levu ena buturara ni Science & Technology, Information Technology, Phamaceutical, veivakamarautaki, Space and Nuclear Energy.

Ena nona veiqaravi vakavuniwai, na State-of-Art Medical Facilities mai Idia, kei ira na vuniwai cecere ena vuku kei na kila vakavuniwai, e sa vakatokai tu kina me vanua ni veivakabulai e vuravura.

E levu duadua na kakana vakamamacataki se foodgrain e volitaka e vuravura o Idia.

Na bula vakailavo nei Idia e sa vakatokai kina me "Fastest growing Economy" e vuravura se vanua ni vakatubui lavo totolo duadua, ka sa laurai tiko ni na tubu totolo talega vakalailai ke taurivaki na veisau sa vakayacori tiko oqo. Keitou na tabaka yani nai tukutuku ni porokaramu uasivi nei Idia ka vaka kina na va na yasana lelevu mai Idia (Gutarat, Uttar Pradesh, Assam kei Karnataka).

Keitou tabaka talega nai tukutuku me baleta na kena tubu totolo tiko na saravanua kei na bula raraba vakavanua ena yasana lelevu, ka vutuniyau oqo. So vei ira na yasana oqo e tiko na kedrai sema e Viti.

Nuitaka ni ivolagauna oqo na "Idia e Viti - 2016 Torocake" ena vakaraitaki kina na veika vinaka sa vakayacora tiko na valenivolavola ni mata kei Idia e Viti ena 2016, ka vaqacacotaki kina na keda i sema ni veiwekani, ka rawa ni wasei kina na nomuni nanuma kei na taro lesu.

VISHVAS SAPKAL
High Commissioner

Gauna dina kei na kena yavu dina

Na Matanitu o Idia e vakavinakataka na nodra tubu o ira na daunibisinisi ka vukei ira talega na tauyavu vou me ra vakaduri bisinisi talega

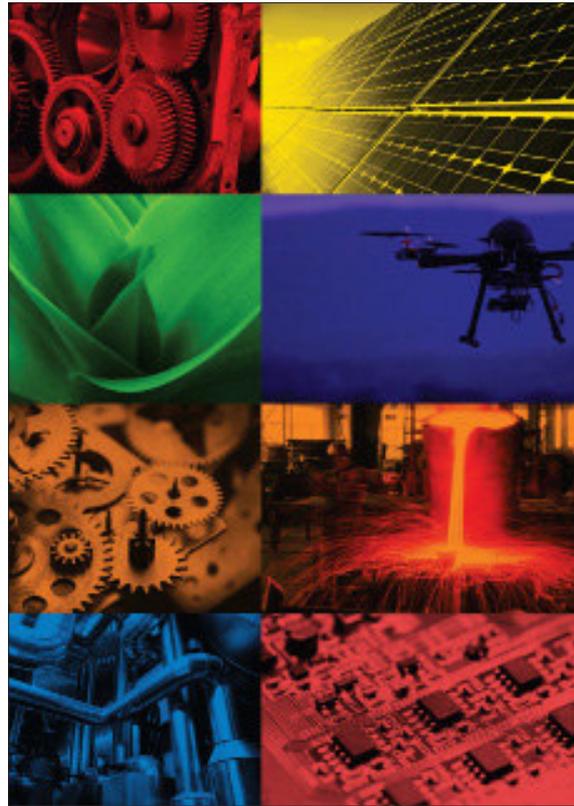
Na 'Startup India' - VAKAVURE CAKAKAKA

NA "Startup India" - e vakatubu cakacaka ena gauna e toso be-rabera tiko kina na vakatubu cakacaka vei ira na via cakacaka, na nona sasaga ni "Startup India" o Paraiminisita Narendra Modi e sa qai cecere ga vakalevu. Nanuma vakalevu na matanitu o India na tubu sivia ni tawa cakacaka dina ga ni sa kilai tiko ni sa tubu totolo sara tiko na nona bula vakailavo e vuravura.

Ena ripote ni "Asia-Pacific Human Development" ka se qai tau-rivaki ga oqo, e dua tiko na bolebole levu nei India me vaqara no-dra cakacaka na lewe ni vanua ka sa tubu tiko vakatotolo ena 5 na Yabaki mai oqo. Kaya na ripote ni maliwa ni 1991 kei na 2013 nai wiliwili ni 'Working age' se Yabaki ni cakacaka e sa tubu cake ki na 300 na milioni ka 140 walega na milioni e cakacaka rawa. Ena vuku ni ka oqo, na nonai tuvatuva drua (Twin Pet Project) na matanitu o India - na 'Make In India' kei na 'Startup India' sa na sauma na taro kece oqori.

Sa dodonu me vaqarai vakatotolo na cakacaka, dina ga ni sa na malumalumu vakalailai na tabana ni buli yaya me vaka ni yaco na veisau ni veivoli vakailavo mai Jaina. E nanuma na National Manu-facturing Policy ni dodonu me vakatuburi na sea ni tabana ni bu-liyaya ki na 25 na pasede me rawa ni vakacacacakataka e 100 na milioni ena loma ni tini na yabaki ka tu mai.

Kenai balebale oya, ni sana vakatubura e levu na cakacaka na 'Startup India' kei na 'Make in India'. Nikua, e toka enai katolu ni wili-wili ni 'Startup' e vuravura o India, taravi rau tiko o Merika kei Perita-nia. E raica rawa tiko o NASCON ni cakcaka mada ga ena 'Software Startup India' kei na porokaramau ni Standup India, mai New Delhi'.

PM Modi ena gauna e tavoci kina na "Startup India kei na "Standup India.

E laurai tiko ni o Idia e sa liu totolo duadua tiko ena buturara ni ‘Startup’ena vuku ni nodra vakayagataka vakalevu na lewenivanua na Ínternet. Na vakayagataki ni mobile internet e sa tubu mai na 15.1 na pasede ena 2015 ki na 34.18 na pasede ena 2016.

Paraiminisita Modi kei ira na vakaillesesi ni Startup, na VC kei na Angel Investors.

EVU sara na kabani era via vakatubuilavo ena ivakatagedegede cecere duadua ena matanitu ka sau rawarawa kina na taledi vakaidinia, era gadreva me ra tara nodra valenivolavola.

E namaki tiko ni nonai tuvatuva na matanitu o Idia e nai tekivu ni yabaki oqo ena nona solia na vakacagicagi vei ira na veikabani kei ira na dauvakaitubuilavo me ra kua ni saumi vakacavacava.

Ena uqeta na kena tauyavu vika na bisinisi. Sa kacivaka na matanitu ni na vakasaurawar-

awataka na kere veivuke, ka solia tiko e so na pasede na musuki ni isau ni vola kerekere, dina ga ni sa biuta tu vakatikitiki e 10 na milioni na dola me vakailavotaka na “Startup” era vakabauta na kena dau ni tarovi ni saumi vakacavacava kei na vakaduri bisinisi ena loma ni tolu na yabaki ena vaka e siri na saku na tacoka ni tabana oqo.

Ena 2016, e 43.8 na pasede ni lewe ni vanua era vakayagataka na Ínternet’mai Idia era volivoli ga ena ‘Online’.

Ena 2019, na fika oqo e nanumi me na tubu cake ki na 64.4 na pasede. O Idia e sa tiko oqo ena i karua ni tabatamata, ka na veisautaka na matanimeke ena tabana ni bula, vuli, bisinisi, veiqaravi, teitei kei na vanua, ka vakavurea talega e levu na cakacaka.

Ena vuku ni tubu totolo ni veivoli ena mona livaliva, levu vei ira na daunibisinisi oqo era sa kumuna rawa e bilioni vakabilioni nai lavo ena buturara ni vakatubuilavo mai Idia ena vaka walega na yabaki sa oti.

NA baqe levu Softbank kei na Network mai Japani, e dua na kabani vakasea ena valenivolavola, e dua vei ira na kabani ka sa kacivaka oti na nona tauyavu bisinisi mai Idia.

Na bank of America Merrill Lynch e sa raica rawa tiko ni vakatubu bisinisi ena India E-commerce mai na \$11 na bilioni ena yabaki sa oti.

Sega walega ni 'software, e levu talega na gagadre ni tauyavu bisinisi se 'Startup'ena veitabana me vaka na tikobulabula vei ira na dravudravua se 'Solar Panel'saurawarawa ena veivalevale.

E solia tiko o Idia e dua na makete levu ni vakatubuilavo ena 'Startup'vei ira na lewenivanua.

E milioni vakamilioni na lewenivanua mai na taudaku ni veikoro lelevu era se sega tu ga ni vakavalelailai vinaka, waisavasava kei na livaliva.

Na veivanua oqori e sa tubu totolo sara tiko ena 8 – 10 na pasede ena veiyabaki ka namaki tiko ni na kuria na kerekere oqo ena \$100 na bilioni ena 2017.

E sa marautaka lo tiko na matanitu na kena ciqomi na vakananu ni soli e bilioni vakabilioni nai lavo me vakayagataki na 'Solar'ni oti na nona yalataka o PM Modi ni na vakadrodroya na livaliva ki na veikoro kece ena mua ni Yabaki 2018.

Na matanitu nei Modi e sa vakaduria tu nai tuvatuva levu me vakalimataka na vakayagataki ni 'Solar'ki na 100,000 MW ena 2022 me rawa ni vakacokotaka ka vakatubura rawa na vakayagataki livaliva kei na cakacaka.

O Idia e matanitu gone duadua ena 'Startup'e vuravura me vaka ni 70 na pasede na daucakabisinisi e lailai nodra yabaki ni bula mai na 35.

Rauta ni tolu ki na va na IT Startup era sucu ena dua na siga mai Idia. Ena veiyabaki, e sa laurai tiko ni levu vei ira nai tabagone era tubu cake tiko mai era via vakaduri bisinisi ka sega ni via vaqara cakacaka.

Na 'Startup India'e sa kena i vurevure saraga ni sasaga me solia na tabadra nai tabagone oqo mera vulica.

PM Modi ena kena tavoci na porokaramu ni Startup India kei na Minisita ni Lavo, Bisinisi, Vakaitukutuku & Kakaburaki, o Arun Jaitley.

Na kila-ka mai Idia

Me i takataka ni tamata kila na cakacaka o idia

Mai na gauna e tavoci kina na Skill India Program se porokaramu ni kila-ka-vakacacaka, levu na veikoroni-vuli ni vuli tara era duavata kei na veitabana vakamatanitu me ra vakacurumi mai e levu nai tabagone.

Ni oti e dua na yabaki na kena tavoci na Skill India Program, sa levu sara tiko na veivakauqeti vei ira nai tabagone me ra vuli tara vakatotolo ena loma ni matanitu me rawa ni ra cakacaka vinaka ka cibitaka nodra vanua.

Ena navunavu ni kena vakalevutaki na tamata cakacaka ki na 5 na milioni ena loma ni 10 na yabaki mai muri, o Idia ena rawa ni vakadavora e levu na bolebole kei vuravura. E rauta ni 2.3 walega na pasede ni wiliwili ni tamata cakacaka e idia era vuli vinaka, me vakatauvatani kei Peritania ena 63 na pasede kei Amerika ena 80 na pasede.

Mai na siga e tavoci kina na 'Skill India' e levu sara na koroni-vuli torocake ni vuli tara era sa babasika mai e lomai Idia, ka cakacaka vata kei na matanitu ena nodra vakacurumi mai na itabagone.

Ena gauna oqo, sa sivia e 550 na milioni era sa rawata na nodra vuli ka 230 na milioni era sa cakacaka rawa.

Ena dua na yabaki sa oti, nai wiliwili ni koroni-vuli ni vuli-tara esa sivia na 3,000 ka sa sema vata kei na matanitu e 250 na dauveivakavulici.

Na tatadra ni sasaga yaga oqo, oya me ra vakavulici e 400 na milioni me yacova na 2022, ena veitabana kece sara.

E namaka tikona 'Skill India' me na tadolava na duidui sa koto ena vuravura ni mona livaliva ena kena vakarautaki na vuli ka vakalivaliva vei ira na gadreva.

Na vuli oqo sa vakatokai me 'Web Skilling' e salavata kei na kena taleitaki na vulici talega ni mona livaliva ena talevoni veikauyaki se Mobile App.

Na porokaramu oqo ka mai cava ni oti e dua na yabaki ena Jiulai ni 2016 kei na kena marautaki ni yabaki dua, e mai vakadeitaka kina na sasaga oqo me vaka na gagadre nei PM Narendra Modi, na Minisita ni Matanitu ka qarava na vuli-tara o Mr Rajiv Pratap Rudy.

Me itakataka ni kila ka o Idia.

E na dua na soqo mai New Delhi, ka tiko kina na Peresitedi o Dr Pranab Mukherjee, e tuvana kina o Rudy na porokaramu oqo.

Na sasaga ni Paraiminisita Kaushal – 2 se Pradhan Mantri Kaushal Vikas Yojana – 2

Me yacova mai nai ka 18 ni Jiulai 2016 era lako curuma na vuli oqo e lewe 17.93 na milioni mai na 18 na milioni era vuli ena 2015, na sasaga oqo e tiko kina e 1500 na milioni ka taketetaki kina e 240 na udolu na lewenivanua ena loma ni dua na yabaki vei ira na vuli tara (oka kina e 100,000 na sa vuli oti).

E vakadonuya e na yabaki oqo o PM Modi na Pradhan Mantri Kaushal Vikas Yojana – 2 (PMKVY) ena 12 na milioni mera vuli kina e dua na milioni ena loma ni va na yabaki (2016 – 2020).

Ena loma ni tuvatuva oqo, rauta ni 60 na milioni nai tabagone era na vuli kina ka na vakadewataki na vuli-tara ka yavutaki mai nai tuvatuva vakacacaka ena veitabana ni taiyaya me vaka sa virikotori ena National Skill Qualification Framework (NSQF). Ena taketetaka tikoga na nodra vuli tara kei nai sau vakailavo.

Na sasaga oqo ena vakabibitaka na kila-ka vakacacaka vakaivakarau e vuravura me rawa ni cakacaka mai na veimatani-tu ena Gulf, Urope kei na veimatani-tu tale eso.

Ena soli tiko na sikolasivi vei ira na gonevuli era vuli tiko ena vuli-tara ka dola tu na kena vanua ni cakacaka (India Internation-

al Skill Centers) e nai matai ni yabaki ni kena marautaki.

INIDA INTERNATIONAL SKILL CENTERS

Ena kena marautaki nai matai ni yabaki ni Skill India e kacivaki kina e so na koronivuli ni IISC e namaki mera na dola ena mua ni yabaki 2016. Ena i matai ni tuvatuva, e 15 na kena koronivuli e dolava o Peresitedi Mikherjee.

Era na tauyavutaki ena ruku ni National Skill Development Corporation (NSDC) ka na vakadavora na Pradhan Mantri Kaushal Vikas Yojana – 2 (PMKVY) kei na Pravasi Kaushal Vikas Yojana (PKVY) me baleti ira nai tabagone era gadreva tu na cakacaka ena veiyasai vuravura.

Nai matai ni 15 na koronivuli era na tara mai Uttar Pradesh, Kerala, Jharkhand, Bihar, Andra Pradesh, Telangana, West Bengal, Maharastra, kei Punjab.

India skills online (vuli ena mona livaliva)

E tavoca talega na India Skills Online se vuli ena mona liva o Peresitedi Mukherjee ena ruku ni Minisitiri ni vuli-tara se Ministry of Skill Development & Entrepreneurship (MSDE) kei na NSDC, me digitaki kina na taledi cecere duadua me vakaitavi ena Biennial World Skills International Competition ka dodonu me caka mai Abu Dhabi ena 2017.

NATIONAL Labour Market Information System (NLMIS)

Oqo na katuba duadua me cokota vata na veika e vakayagataki kei na veika e gadrevi ena tabana ni veivakatorocaketaki vaka cakacaka.

Oqo na sasa ni kena cokoti vata na veitabana kece vakavuli, tuvatuva, walewale kei na kena vakasokumu-ni nai tukutuku ka caka tu me vakatubura nai tukutuku ni cakacaka se Labour Market Information me vaka na sa caka tiko ena veiyasai vuravura. Ena ruku ni LMIS, nai tukutuku volai kei na kena e sega ni toqai ena vakauqeti.

Na National Skills Development Agency (NSDA) e sa namaki tiko me liutaka na vakatorocaketaki ni LMIS.

Na National Apprenticeship Promotion Scheme

Na sasaga yaga oqo e sa tikici tu kina e \$10 na milioni me taketaki kina e 500 na udolu na gonevuli (apprentice) me ra vuli me yacova na 2019-2020.

Nai tuvatuva oqo ena tavoca tiko na Dairekita ni vuli-tara (DAT) ena ruku ni LMSDE.

Ena vakarautaka nai lavo vei ira na veitabana vakacakacaka me ra vakauti ira mai na gonevuli. Na vuli (apprenticeship) cakacaka e dua vei ira na tabana uasivi duadua ena vuli tara me bucini kina na kila-ka vakacakacaka. E nanumi ni na vakayagataka vakavinaka nai lavo sa vakarautaki me baleti ira, me vaka sa virikotori ena National Policy 2015.

E segata tiko na polisi oqo me cakacaka vata sara vakavinaka kei na tabana vakacakacaka ka oka kina na MSME me vakatinitaki kina na cakaisausau ena 2020.

Mai na gauna e tavoci kina na Skill India Programme e levu vei ira na veikoronivuli era sa vesuki vata kei na veitabana vakamatanitu me ra vuli e vica vata nai tabagone.

Sota na Bici kei na Kenai Ula

Na Intended Nationally Determined Confirmation (INDCs) e vakaraitaka tiko na nona sasaga kaukauwa na matanitu o Idia ena veiveisau ni draki.

NA Conference of Parties (COP), ena ruku ni United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), e sa liutaka sara tikoga na sasaga levu e vuravura me kunei kina e dua na saunitaro ena kena valuti na veiveisau ni draki se climate change e vuravura.

Ena veiyabaki e sa bau vakaibalebale dina vakalevu na nona sasaga na matanitu o India, ena vuku ni draki sa veisau tiko mai na 30 ni Noveba ki na 11 ni Tiseba, e laulau kina nona moto ena kena moici na rai kei vuravura ena veisau ni draki.

Ni oti e rua na macawa ni veitalanoa, 196 na matanitu e sainitaka na ka ka vakatokai me 'Landmark Deal', e vakalailaitaki kina na kaburaki ni kasi gaga na 'carbondioxide' e maliwalala, ena ruku ni 'Intended

Nationally Determined Contributions (INDC), me vakalailaitaka na tubu ni katakata e vuravura ki na 2% ena veitabana ni buliyaya, ka vukea na veimatanitu vakailavo me rau vakalailaitaka na cagi ca ena veimama ni senitiuri.

Era sa yalataka tu me ra solia e \$100 na bilioni ena veiyabaki vei ira na veimatanitu ena nodra sasaga ki na kena vakasavasavataki na cagi e vuravura e se sega ni dua na gauna yalataki mai na veimatanitu ka sega nai gu me caka kina.

Ena vuku ni tikina oqo, e cakava kina e tolu na cavuikalawa o India, matai, e vaqacotaka na vakayagataki ni waiwai savasava kei na veika drokadroka se 'Green Technology', ka sasagataka tale tikoga na bibi ni Common But Differentiated Responsibilities (CBOR).

XVIII BASIC Ministerial Meeting on Climate Change

August 7 - 8, 2014, New Delhi

Ministry of Environment, Forests and Climate Change
Government of India

Na Minisita ni Matanitu me beleta na Veikau kei na Veisau ni Drake o Mr Prakash Javadekar ena nona vosa tiko ena koniferedi mai New Delhi, Idia.

Matabose ni Solar e Vuravura

K enai karua, e tavoca talega na 'International Solar Alliance' ka sureta kina e 120 na matanitu dau vakayagataki sola me ra duavata ena kena saurawarawa na sola ka sosomitaka na waiwai ni gauna oqo.

A mai tavoca na Paraiminisita o Narendra Modi na matabose oqo, kei na Peresitedi mai Varanise, o Francois Hollande.

E sa vakatubuilavo tiko o Idia ena \$30 na milioni ka sa tara tiko na valenivolavola liu, ia na nanunavu sa koto oya me kumuna e \$420 na milioni mai na veimatani kei ira na veisoqosoqo cokovata e vuravura.

E tosoya cake talega o Idia na nona sasaga ni nodra nanumi vakatautauvata na vei matanitu me ra vakailavotaki mai ira na vutuniyau ka ra vakayagataka tiko na waiwai na Fossil Fuel, mera sauma mai vakailavo na dinau levu vua na noda vuravura era vakacacana tiko ena nodra vukei na veimatani-tu lalai dravudravua, mai na waiwai duka sau rawarawa ki na waiwai savasava sau levu.

Oqo ena vukei ira na veimatani-tu lalai me ra vutuniyau tototo, ka ra gadreva tu vakadede me rawa ni ra vukei e udolu vakaudolu na dravudravua, ena sala malumu ka mamada talega.

Na 'INDC' nei Idia, e dua na vakayaco bose taumada ka

tavoci ena Okotova, e sa tosoya cake rawa na nona tavata ka navuca tiko me na laulau na nodratou moto ena veivosaki.

Na nonai tutu na 'INDC' ena vatavata ni veivakarautaki

na kena vakalailaitaki na cagi duka e kaburaki, e vakalevutaka ruarua na vakavure kaukauwa kei na ivurevure ni kaukauwa ena veivunika.

Enai matai ni kisi, e sa yalataka o Idia me na musuka sobu na kaburaki ni kasi gaga ena nona GDP mai na 33 kina 35 na pasede ena 2030.

Oqo ena kauta sobu mai na cagi duka ki na iyalayala ni bera na 2005.

Enai karua ni kisi, ena cakava o Idia me 40 na pasede ni nona

livaliva e lako mai na livaliva mai na katakata ni siga se Renewable Energy ena 2030.

Enai katolu ni kisi, e sa yalataka tiko me na tosoya cake nai wiliwili ni teikau me rawa ni ciqoma e 2.5 ki na 3 na bilioni na tani na cagi ca e na 2030. Qai kuria ni 'INDC' enai yaloyalo ni dua na tabana levu ka rabailevu ena valuti ni veisau ni draki.

E vakadeitaka talega na nonai tuvatuva balavu o Idia ena nona sasaga me yaga na nona cau ki nai tuvatuva vou oqo e vuravura ka na vukei ira na veimatani-tu vakabibi na veimatani-tu vutuniyau, na toki ki na kena vakalailaitaki na cagi na (CO2) ka vakavinakataka talega na bula vakailavo.

Veisau ni draki: Nona sasaga o Idia e na kena vakalailaitaki

Tatadra Levu – Rawa-ka Vakailavo nei ISRO

O 'PSLV' e sa dua dina na dauvakavuka rokete nuitaki, baqetaki ka laulau vinaka, ka sa biuti Idia ki na dua na vanua totoka ni vakavuka rokete vei ira na veimatanitu era via vukaca nodra rokete se 'satellite'.

Nai talanoa kei Idia ena maliwa lala (Space Technology) e vaka tu na ikeli vakatabana, ena vuqa na cavuisausau nei Indian Space Research Organisation (ISRO) ena maliwa lala.

Oqo e oka talega kina na kena vakacavari vakavina-ka na nona buli setilaiti o Idia, na kena vakavukaci rawa e maliwa lala na nona rokete ka sai tukutuku talega ni veigauna ena nona talaca rawa e maliwa lala e 20 na setilaiti ena dua ga na vuka.

Na lesu tale ki na vula e sa tiko rawa na kena vakanananu vei Idia. E na 22 ni Jiune 2016, ena 9.26am e drusi cake ki maliwa lala mai na yanuyanu o Sriharikota ena toba o Bengal mai Andra Pradesh e dua na rokete nei Idia ka toqai enai volagauna ni India Space Agency.

Na Polar Satellite Launch Vehicle (PSLV-(34) e talaca mai Lomalagi e 20 na setilaiti ena loma walega ni 26 na miniti. Oqo e sega ni ka rawarawa, kaya na Chairman ni ISRO o Dr A. S Kiran Kumar ena vuku ni vakavuka rokete oqo. "Totoka vakaoti mate nai lavo".

Ena nona i ka 36 ni vuka, na bibi kei PSVE e 320 na tani, ka 44.4 na mita na kena balavu ka rauta na balavu ni dua na vale taba 5. Ena vuka oqo, e vakavukaca talega kina e 35 na rokete lalai nei Idia o PSLV.

Ena 2008, e vakavukaca rawa o ISRO e 10 na setilaiti ena dua ga na vuka, ka vakayagataka kina na PSLV, sa dua dina nai sausau e vuravura. Nikua, e tiko vei Rusia nai sausau ni levu duadua nai wiliwili ni setilaiti e talaci mai Lomalagi – e 37 ena dua ga na vuka, ena 2014.

↳ Nai talanoa kei Idia ena maliwa lala (Space Technology) e vaka tu na ikeli vakatabana, ena vuqa na cavuisausau nei Indian Space Research Organisation (ISRO) ena maliwa lala. **↳**

TAVOCA O IDIA E VUQA NA VUKA VAKAIROGOROGO

E na 'Record BreAking Mission oqo e vakavukaca rawa kina na ISRO e 17 na setilaiti, 13 e nei Amerika, kena vo e nei Jamani, Indonesia kei Canada.

E kaya na Minisita vei qaravi ena Valenivolavola ni Paraiminisita, or Dr Jitendra Singh, ka liutaka tiko na tavoci ni setilaiti e maliwa lala, ni kena mai vukataki na 17 na setilaiti oqo, e kumuna rawa kina o Antrix Corporation Ltd, e 10.24 na milioni na yuro ka \$4.54 na milioni na dola.

Oqo nai wiliwili levu duadua ni setilaiti nei Amerika me vakavukaci mai na dua na rokete nei Idia ena dua ga na gauna. Ka e lasa kina, ni vakavukaca rawa o Idia enai matai ni gauna e dua na setilaiti nei Google.

Terra Bella, e dua na kabani ni California, ka lewena na Google, e talaca rawa e 110 na kilo na setilaiti dau wanonovi vuravura na skysat gen – 2.

Na setilaiti oqo e nei Google, ka kaya kina na kabani ni na vakayagataki ena caka mave se 'mapping inventory' kei vuravura.

Levu na matanitu era via vakayagataka tiko na neitou qiqi ni setilaiti me ra vakavuka rokete lalai kina, oqo e sega ni ka ni kidacala, ka ni 50 na pasede e musu mai na kenai sau dina ke vakavukaci ena ISRO.

Na PSLV e sa dua dina na dauvakavuka rokote nuitaki, baqetaki ka laulau vinaka.

Me yacova mai nikua, e sa vakavukaca oti o ISRO e 113 na setilaiti – 74 e lako mai na 20 na matanitu tani. Ena veivoli oqo, e kumuna rawa kina o ISRO e \$120 na milioni me baleta na matanitu.

Sa tekivu tubu na tabai ISRO!

E kuruseta na vakanomodi kei na malawa ni mataka mai Sriharikota rauta na 7 na kaloko ena 23 ni Me, 2016, ena gauna e ta-

E talaca rawa e 20 na setilaiti o Idia ena dua ga na vuka oya ena 22.06.2016

coka kina ki maliwa lala na rokete vou duadua nei Idia ka keveta tiko na nona 'Mini Space Shuttle' mai na vatavata ni vuka rokete nei Idia.

Ena i tukutuku ni veigauna, na kena sa mai tubu na tabai ISRO ena nona kitaka rawa na vakavuka rokete mai idia. Na Indian Space Agency'e tavoca ga nona waqavuka ki maliwa lala ka buli ga mai Idia na "Space Shuttle, ka nona vakatabakidua na matanitu o Idia.

Ena nona vakacautaki ira tiko na kena vunivuku (scientist) e kaya na Paraiminisita, Narendra Modi, "Na Totoka Kei na Yalodei ni Nodatou Vuni-

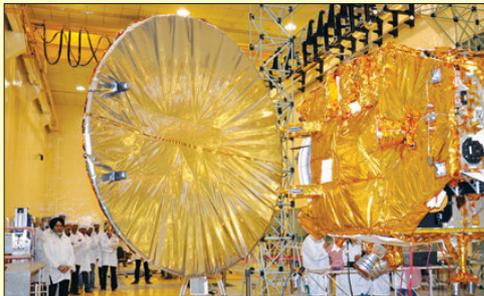
vuku e ISRO me ratou buli rokete mai na vica vata na yabaki e sa baci vakarisikete dina ka veivakayaloqataki talega".

Io, o ira na veimatanitu lelevu era lecava na vakasama ni kena rawa ni vakayagataki tale na qiqi ni rokete ka sa vakavukaci oti kina na rokete, o ira na idinia mai Idia era vakabauta ni rawa ni buli tale me vakabulailavo.

O ira na vunivuku ni ISRO era vakabauta ni rawa ni ratou bulia vou tale na ka sa vakayagataki oti me vakabula i lavo vakatini kevaka e vakayaco-ka na 'Technology' oqo, ka kauta sobu ki na \$2,000 dua na kilo.

Na Mars Orbiter Mission Spacecraft e lako curuma tiko na High Gain Antenna Deployment Test.

Na Indian Satellite Constellation esa vakarautaka tiko ena siga kei na bogi na sikinala mai maliwa lala ena yasayasa vaka idia. Oqo e dua na cavisausau levu vei ISRO.

RE-USAGE Launch Vehicle (Na Qiqi ni Vakavuka Rokete) Technology Demonstrator (RCV-10) ka rawa ni vakayagataki tale, e sai Matai ni gauna me vakavukaca e dua na rokete ki maliwa lala nei ISRO, ka tiko kina na tabana (Delta Wings) ni oti na kena vuka lesu tale mai ena i roro ni waqavuka mai na Bay of Bengal ni oti e 13 na miniti nona vuka.

Na matanitu ga e tovolea na vuka yaga vaka-oqo oya o Amerika, ka vakavukaca nona 'Space Shuttle'vaka – 135 ka qai vakeleya ena 2011. O Rusia e dua ga nona 'Space Shuttle' ka vakatoka me 'Buran'.

E vuka ga vakadua ki maliwa lala ena 1989. Oti oya o Faranise kei Taiwan e rau cakava talega eso na vakatovotovo vuka.

Oqo e sa sikinala tiko ni veika vinaka. Dua ga na gauna lekaleka sa oti, o ISRO e vanataka cake e dua na rokete me vakacavara kina na 'NAVIC'nei Idia se 'Navi-

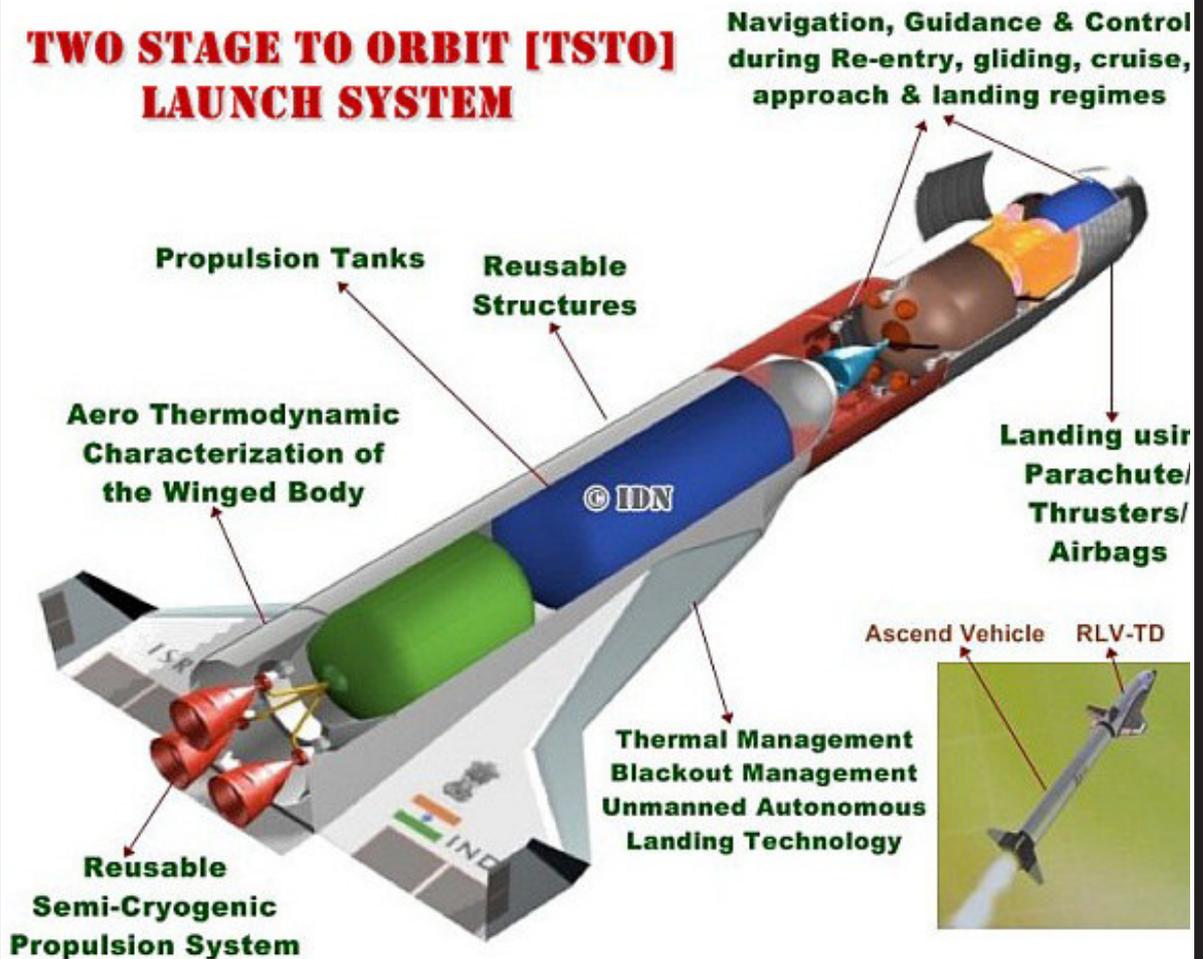
gation with Indian Constellation' ena gauna e talaca kina mai Lomalagi nai otioi ni 7 na setilaiti me cakava na 'PSLV'ena 28 ni Pepreli, 2016.

E tomika cake o PM Modi na vakasama oqo mai vua na Paraiminisita Vakacegu o Atal Bihari Vajpayee ena gauna e valataki tiko kina na Karoil kei Pakistan, ka vakuwai kina o New Delhi mai na gacagaca ni setilaiti uasivi duadua me rawata ena kena maqosa taucoko se 'Pinpoint Accuracy'na 'Bunker'ena veiulunivanua ka tara tu o Pakistan.

Nai matai ni wavoki ni matanitu ni National Democratic Alliance e tara kina na yavu ni 'Swadeshy GPS' ka vakavatukanataka o Modi.

Sega walega ni o Idia, e vuravura na soli sikinala mai Lomalagi e na ceva kei Esia, e qarava tikoga o Amerika ena nona GPS (Global Positioning System) kei Rusia ka vakatokai me 'Glonass'.

TWO STAGE TO ORBIT [TSTO] LAUNCH SYSTEM

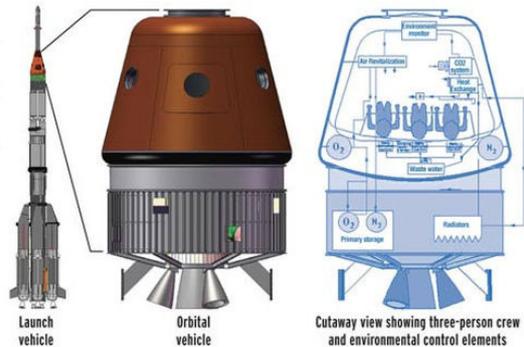
E namaka tiko na ISRO ni uasivi cake sara na Indian Navigation System mai vei rau oqo ena ceva kei Esia. O Amerika kei Rusia e vakavataki (4) tiko na nodrau vakayagataki setilaiti, oqo e mai vakavuna me saurawarawa na NAVIC (me vaka e levu nona technology o ISRO), ni vitu ga nona setilaiti.

E dodonu me kilai ni NAVIC nei Idia e vakarautaka tikoga na sikinala ena vanua voleka ia o Amerika kei Rusia o vuravura. Ena gauna e gadrevi mai na nona mawe o idia e rawa ni vakayagataki ena gauna e sema vata kina na setilaiti.

Na nona sikinala matata o NAVIC e kovuta na vanua taucoko kei na 1500km vakarivirivi mai nai yalayala kei Idia, ka ra kaya na kena dau ni oqo e yavutaki ga mai

The Shape of ISRO's Human Spaceflight Ambitions

The Indian Space Research Organisation (ISRO) has released design illustrations of the capsule and rocket it plans to develop for the nation's first independent manned orbital spaceflight, currently scheduled for 2015. The capsule is designed to accommodate three people, but the initial spaceflight will carry a two-astronaut crew. The rocket will be a variant of ISRO's planned Geosynchronous Satellite Launch Vehicle Mark 2, featuring safety and reliability enhancements for crew-launching missions.

na vakacaca e yaco tiko ena gauna oqo.

Ena mua ni yabaki oqo, e sa tu vakarau tu o Idia me tovolea nona rokete vakaitamera na CEO-Synchronous Satellite Launch Vehicle – Mark III – ka rawa ni talaca e walu na tani na setilaiti e maliwa

lala.

Ena Yabaki mai oqo me vaka nai tuvutua sa koto, nai karua ni lako-lako ki na vula na Chandrayan – 2 ena vuka ena dua vei ira na vakaroro ena malumu na nona 'Trivolut'o Idia ena vula, oya sa na yacova na kalokalo o Idia.

GUJARAT

MAI NA WAKANA KI NA TABANA

VAKATOKAI me nodra vanua na turaga rogo me vakataki Mahatma Gandhi kei Sardar Vallabhai Patel, na yasana o Gujarat e sa liutaka tiko na nona tayabe o Idia ki na 'Global Economic Super Power' se o ira na laione ni vakatubuilavo e vuravura, ka rawa ni dewava yani na veimatanitu lelevu (Major Port) me vakataki Peritania, Ositerelia, Jaina, Japani, Korea kei na veimatanitu ena Gulf. O Viti e tiko na kenai sema vei Gujarat ni levu na kaidia era lako mai Gujarat mera mai vukea na vakailavotaki ni vanua o Viti.

Na yaca na Gujarat e kau mai na vosa na Gujjar, na kawatamata ka ra veiliutaki tu ena vanua oya ena Yabaki 700 – 800 BC. Na veivalevale tara ena vatu mai Sabarmati kei na uciwai na Mahi era tukuna vata tiko ni donumaka na gauna e tauyavu kina na 'Indus Valley Civilization' ka kune talega na 'Harappan Center' mai Lotota, Rampur, Amri kei na veivanua tale eso.

Na Cagi ni Veisau

O Gujarat e sa raica rawa na cagi ni veisau ena veiliutaki nei Narendra Modi, ni "nona siga vinaka o Idia e tiko vei Gujarat, ena kaukauwa vuni kei na Rawa-ka, o Gujarat e sa nanumi tiko ni na kauta mai na Lagilagi vei Idia".

Karua tiko e na veiliutaki ni "Green Revolution" e sa rawata o Gujarat na 'Agricultral Growth' e na 9.6% ka sa tekiva rawa e dua nai sausau levu ena vakatorocaketaki ni teitei mai Idia. O Gujarat, na 'Growth Engine' with Business Resources", e dolava tu na katuba levu ni vakatubu ilavo, ni o koya e dua vei ira na vanua taleitaki ni vakaduri bisinisi e Idia.

E nodra vanua na dau buliyaya kei na caka bisinisi. Na bisinisi vatu talei kei nai ukuuku ni yago mai Gujarat e tabana tubu totolo duadua mai Idia. O Gujarat e nona 'Petro Capital' o Idia – 30% na petrochemical, 50% na bisinisi chemical kei na pharmaceutical (wainimate). Toka taudua e cake ena marine production, fisheries and ports, o Gujarat e bulia tiko e 90% na soda ash nei Idia, 70% na masima ka 20% na caustic soda.

Levu na ka e yavalata na sasaga ni vakatubuilavo mai Gujarat vakatau mai na vanua e vakarautaki kina. O Gu-

jarat e sai matai ni yasana me cakava na lawa ni caka bisinisi na Special Economic Zone (SEZ) Act, 2004.

Na 'Special Economic Zone' (SEZ) era idini ni vakatubuilavo ka rawa ni tabea cake na buliyaya, cokota vata na volitaki yaya ki valagi ka vakavure cakacaka talega. O SEZ e dua na vanua ka sa kilai tu vakatabakidua me soli kina na "Duty Free" ka sa navuci tiko na nodra vanua na lako mai na veivanua eso ena vuku ni veivoli, vakacavacava kei na Tariff.

Na bose levu ni Vibrant Gujarat: Na VGGS ka tauyavutaki ena 2003 me caudreva na cina na vakatubuilavo ena yasana, e sa vakadeitaki koya rawa ni sa dua vei ira na vanua ni bisinisi duatani duadua e Idia.

Na VGGS e sai vakaraitaki ni nona rai vakayalomatia na matanitu o Gujarat ena tabana ni veivakatorocaketaki vakaikoya ka bula dede talega me rawa ni vakamuri vakavinaka na kena lawa ka vakatubura talega na sasaga ni vakatubuilavo.

Mai na bose ni vakatubuilavo ka vakayacori ena 2003, na bose vakarua ena dua na yabaki e sa vatavata tiko ni veiwasei vakasama, kila, livaliva, vaqara bisinisi kei na sainitaki ni cakacaka vata kei na lomavata, a vakarautaka talega e vuqa nai tuvatuva me baleta na bolebole lelevu sa yaco tiko e vuravura nikua.

Gaunisala, wai kei na livaliva: o Gujarat e rawa ni dokadokataka ni sai koya na wavu levu duadua e Idia. Na 40 na wavu lalai, ka ra cicivaka na lewenivanua e qoqona tiko e 80% ni kako e curumi Idia mai. Na wavu duadua ni 'Chemical' kei na LPG Terminal veitosoyaki era tara ena PPP Format.

Na Vuli: Na tatadra ni matanitu oya me raica na tubu ena SEE se (Socio-Economic Education) oya ena vuli mai na primary, secondary, vuli torocake, tosotale ni vuli, vuli wiliwila, vuli tara kei na vuli uliwainimate (Pharmaceutical).

Na veisau ni Draki: Na kena sagai me tarovi na veisau ni draki e dua na bolebole levu vei keda. Ena nona sasaga o Gujarat e sa tauyavutaka e dua na tabacakacaka vou na "Department of Climate Change". Oqo e sai ka va (4) ni yasana/matanitu e vuravura me tauyavutaka na D.C.C.

Na Rara ni Solar mai Gujarat

Nai Tuvatuva Vakamatanitu

Gujrat Solar Park – Making In Gujarat Solar Park – Me dua na vanua ni solar (Solar Hub) o Idia. Na Gujarat Power Corporation Limited (GPCL) e sai sevu ni tabana ni vakatoroicaketaki ni “Solar Park” mai Gujarat.

E qoro'i tiko kina o Gujarat ni taurivaka na sasaga ni kena tara na rara levu ni livaliva mai na katakata ni siga ena yalodei me bucina kina na livaliva sava-sava ka drokadroka se clean and green energy.

E tavoca na GPCL, na “Gujarat Solar Park” me vakaraitaka na vakacaca e kauta mai na veisau ni draki kei na taqomaki ni vura-vura me baleti ira na kawa era muri mai, sega walega ni yaga vei Idia, e vuravura talega. Na sasaga oqo e sa bau cau talega ki na kena moici na solar power landscape e Idia ka vakadeitaki Idia me koroturaga ni solar e vuravura, ka divi kina o Gujarat.

Mukhayamantri Nidan Yojna – Raici vakavuniwai sega ni saumi: sa tavoca o Gujarat na

Respecting the dignity of women

Pradhan Mantri Ujjwala Yojana – 5 Crore women belonging to Below Poverty Line (BPL) families to benefit by this scheme.

Launching of Pradhan Mantri Ujjwala Yojana in Uttarakhand for release of gas connections at the hands of

Shri Dharmendra Pradhan
Hon'ble Minister of State, Petroleum and Natural Gas (Independent Charge), Govt. of India

and

Shri Ram Kripal Yadav
Hon'ble Minister of State, Drinking Water & Sanitation, Govt. of India

in the gracious presence of

Major General Bhuwan Chandra Khanduri (Retd.), Hon'ble MP Lok Sabha, (Gadwal), Uttarakhand	Shri Bhagat Singh Koshyari (Nainital-Udhm Singh Nagar), Uttarakhand	Dr. Ramesh Pokhriyal 'Nishank' Hon'ble MP Lok Sabha, (Haridwar), Uttarakhand
Smt. Mala Rajaxmi Shah Hon'ble MP Lok Sabha, (Tihar Gadwal), Uttarakhand	Shri Ajay Tamta Hon'ble MP Lok Sabha, Uttarakhand	Shri Ajay Bhatt Leader of Opposition, Uttarakhand, Vidhansabha

Venue: Rameela Ground, Ganesh Bazar, Srinagar, Dist. Pauri, Uttarakhand.
Date: 9 June, 2016. Time: 11 a.m. to 1 p.m.

Clean Fuel. Better Life.

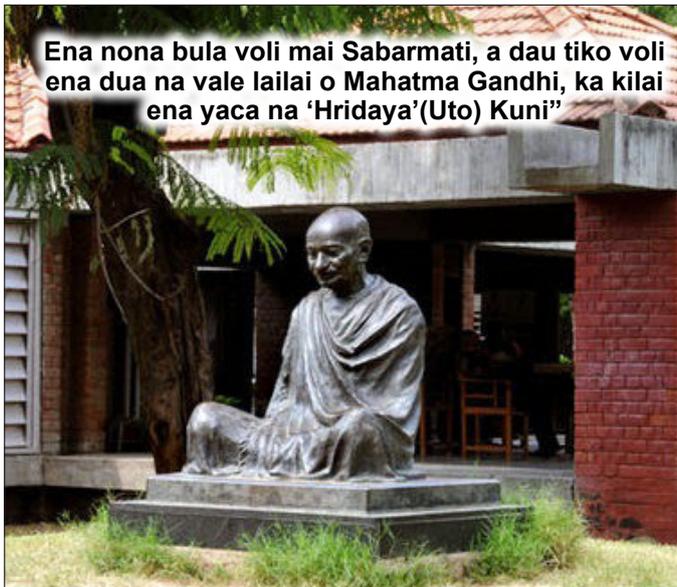
“M.N.Y”ena yasana o Gujarat. Na sasaga oqo ena veiqaravi vakavuniwai sega ni saumi.

Pradhan Mantri Ujjwala Yojana mai Gujarat: Ena ruku ni PMUY-LPG scheme, na matanitu e sa solia tiko e 1600 na Rupia dua na tamata vei ira na sema tiko ki na kasi na LPG era bula dravudravua ka lako sobu.

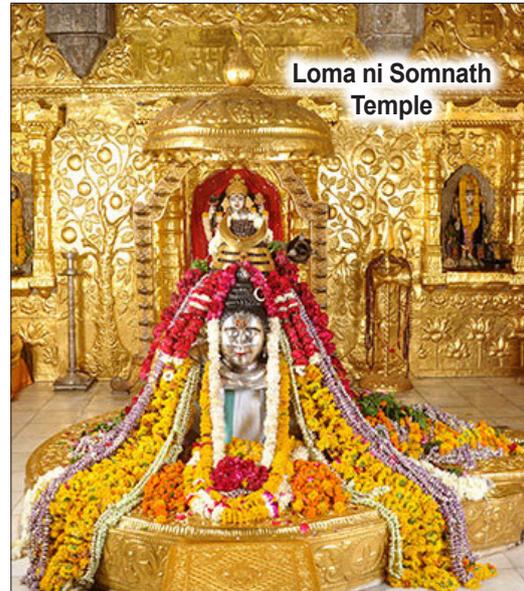
Na kasi ni vakasaqa oqo ena

sega walega ni vukea na kena vakalailaitaki nai sau ni kasi ni vakasaqa, ia e vukea talega na nodra bulabula vinaka na marama, gonelalai kei na veivunikau.

Ujjwala Gujarat Yojna: e sa musuka nai sau ni LED bulb na matanitu o Gujarat ka veivotayaki tiko vei ira na veivuale me vukea na kena maroro'i na livaliva.

Ena nona bula voli mai Sabarmati, a dau tiko voli ena dua na vale lailai o Mahatma Gandhi, ka kilai ena yaca na 'Hridaya'(Uto) Kuni"

Loma ni Somnath Temple

Ena veiyabaki sa oti, sa raica oti o Gujarat na veimatata-mata, duikaikai kei ira na qaga ni valu era sa mai okata nai tovo vaka – Gujarat me nodra.

Sa mai cokovata kina vakamaqosa na vakasama vovou kei nai valavala ni bula makawa. Vutuniyau ena cakacaka ni liga, vosa, gauna kei na totoka ni vanua; na yasana dausa-saga oqo e siwati ira tiko na daudroini, vuku, qasenivuli kei ira na daunibisinisi mai na veiyasai vuravura.

Na vanua era qaravi kina na saravanua e tuvaki vakamaqosa enai tuvatuva ni gaunavou kei na veivosaki, semati, veiqaravi, veilakoyaki kei na veiqaravi vakavuniwai.

Na Somnath Temple: E tukuni ni a tara na Somnath Temple e na koula o Somraj, na Kalou ni vula o Soma, siliva mai vei Ravana, kau mai vei Krishna kei na vatua mai vei Bhimdev ka a botei vakavica vata mai vei ira na vulagi dauvakacaca. Na kena sa tara tiko ena gauna

oqo e a tara ena 1951 ka vaka ga na kenai rairai tau-mada. Me maroro ni kenai ukuuku na vatua madaga e koula ni dromu na siga.

Laxmi Vilas Palace: Na vale ni Tui oqo, e dua na vale duatani duadua se baleta na Indo – Saracenic School, a tara na tui o Maharaja Sayajirao Gaekwad III ena 1890. E vakabauti ni valenitui oqo e vakaruatani na valenitui na Buckingham Palace.

Ena gauna e tara kina e vakarautaki talega kina ni kabakaba livaliva ka vaka tu e dua na valelevu mai lurope na kenai rairai. Nikua e vakaitikotiko kina na vuvale vakatui.

Na GIR National Park: Oqo e dua na vanua ni maroro manumanu kei na susu manumanu kila, ka 1412sq.km na kena raba ena loma ni veikau dau mira na drauna ena vula i batabata, veivunikau dau se, veico drokadroka tu ga kei na veisenikau totoka, era gunu tu mai na veiuwai lelevu, lalai.

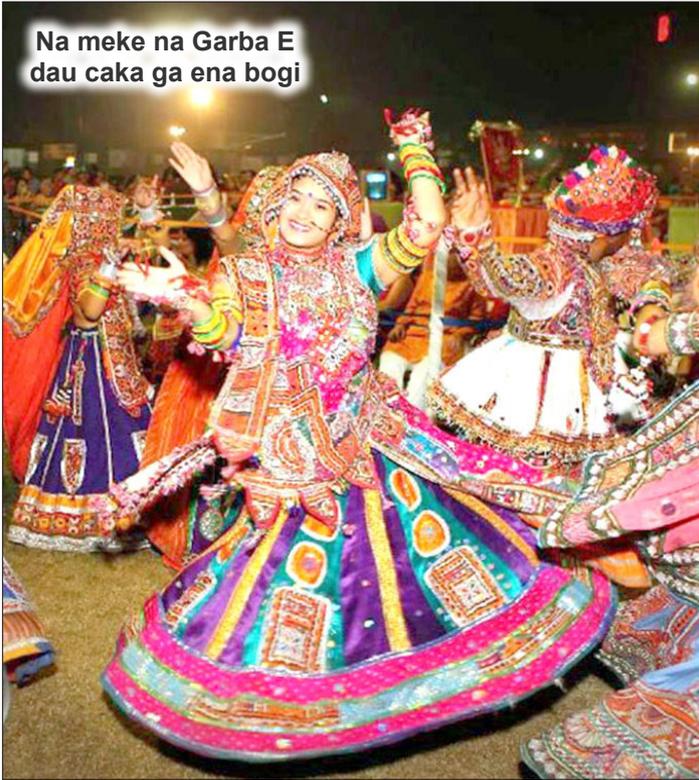
Dua vei ira na drano ena loma ni bai oqo e tu kina na Kamleshwar Dam, ka ra bula tu kina na korokotaile lelevu. Era kaya na dau wiliwili ni tiko e 300 na laione ka 200 na Leopati, ka dua kina na vanua levu duadua kina na 'Big-Cat' mai Idia.

Na Lakshmi Vikas Palace — Na vale vakaitamera ni Indo-Saracenic School, Sikova na National Park kei na vanua ni maroro manumanu kila

E dau kilai levu o Gujarat ena soqo ni vakavuka kaite (Makar Sankrant) ka dau marautaki ena duiroka, ni sa duiroka ka bula.

Na meke na Garba E dau caka ga ena bogi

Na meke vakavanua na 'Tippani' mai Gujarat e Lako mai Chorwad

Kakana vaka Gujarat

SOQO NI LOTU, MARAU KEI NA KAKANA

Soqo ni Marau: Navratri se “Bogi Ciwa”, e soqo ni lotu levu duadua ka dau marautaki e lomai Idia taucoko. Ia o Gujarat e dau bogi ciwa na meke kei na veivakamarautaki ka soqo ni marau balavu duadua e vuravura.

Soqo ni Vakavuka Kaite: E kilai tani o Gujaraj ena soqo oqo (Makar Sankrant) ka dau marautaki ena duiroka ni marau, ni duidui na roka ni bula. Na soqo oqo e vakaraitaka na kaukauwa ni nonai tovo, me vaka ga na kaite, o Gujarat talega me cecere ka tara na Lomalagi.

Dang Darbar: Era dau nanumi kina o ira na veiliutaki vakavanua kei ira nai liuliu ni veikoro ena gauna ni nodra veiliutaki na Peritania mai Idia.

Na soqo oqo e sa marautaki tikoga nikua, vei ira na Dang, e dua na kawa tamata era bula kina, me vaka ni levu na ‘Raja’ kei na ‘Nair’ era se solevuti tiko dina ga ni ra sa kawa boko na vuvale vakatui kei na nodra iyau.

Na kakana: “Surat ka Jaman aur Banaras Ka Maran”

E dua na kenai vosavosa vaka-Gujarat ka kenai balebale au kana mai Surat ka mate mai Banaras, e sa katuba ki Lomalagi. Dua na ka e taleitaki kina o Gujaraj oya na kena kakana.

Dua na vanua eda raica ni kilai Gujarat vinaka kina oya na veimataqali kakana e tu kina, nodra vakaraica na veimataqali kakana eda qoroqoro kina.

Na “Gujarati Thali”: e dua na

mataqali kakana sa rawa ni kilai Gujarat vinaka kina na Gujarati Thali e tu kina e rua na tiki ni “fried snacks” dua na kakana draudrau, dua na karela (na kakana draudrau e dau waki vata kei na ka boi vinaka), dua na yogurt, na dhal kei na kadhi (yogurt and pulse soup), raita se shrikhand kamikamica, raisi se raisi vakakari, na dhal caka mai na toor dhal kei na kakana kamikamica me vaka na ‘haluwa’, basundi se shrikand.

Sala vata kei na kena vakalomavinaka me vaka na kakana kamikamica/wiwi, chutney vakarokete, na ‘pickles’, ghee kei na ‘salad, cebecebe na kakana caquru ka laukana drokadroka se kuvui kei na ka boi vinaka.

UTTAR PRADESH

NA VANUA NI DRODROLAGI

OUTTAR Pradesh (kilai ena yaca na UP) sa i divi kei UP e bibi vei Viti me vaka ni levu na qirimiti era cavutu mai kina kei na Hindi me vaka ni semati kei na Awadhi, Bhojpuri, kei na Khadi sa vakayagataki tiko mai UP nikua”.

O UP e kilai ena yaca na vanua ni drodrolagi baleta ni kunei kina na duiroka ni tovo e vakaraitaki mai na dua na gauna balavu. Vanua kalougata ena qele totoka kei na duikaikai, o UP e kilai tani ena kedra italanoa na Turaga qaqa o Rama, Krishna, Buddha, Mahavira, Ashoka, Harsha, Akbar kei Mahatma Gandhi.

Na soqo ni Ram Lila kei na Ramayan e vu talega mai UP. Rau qai coriti koya tu vaka na salusalu na uciwai tabu na Ganga kei na Yamuna. O UP e 240,928 sq.km na kena raba ka sai kava (4) ni yasana levu duadua mai Idia, rauta ni 9 na pasede ni wiliwili ni lewe ni vanua kei Idia era tu kina.

Taj Mahal: Vakatokai me “UNESCO World Heritage Site”ka tara tu mai Agra UP (180km mai Delhi) ka sai kavitu ni ka veivakurabuitaki e vuravura.

Sega ni dua nai yaloyalo kei Taj Mahal, se toqai ena laca se taku mamare, e rawa ni vakadewataka na kenai rairai dina se vakadewataka rawa na kenai talanoa, na

Uciwai na Ganga - Nona Lagilagi o UP

serekali kei na veidomoni ka solega na ka e toqa o Ravinadranath Tagore “Wainimata e na balu i Gauna”.

Na Taj Mahal, e mokowaliliwa, sega ni dua rau lerua kaya, e vakaraitaka tu na vutuniyau ni dua na tabagauna. Na kenai taratara totoka, sai vakatakilakila ni dodo mo dina vei koya na Mughal Emperor o Shah Jahan ka solia ki vuravura ena 1653 AD, duri tu mei vakadinadina ni nona domoni watina totoka o Mumtaz Mahal.

Na saravanua mai na veiyasai vuravura era sikovi Agra me ra mai vakarokoroko ena Taj Mahal, na valevatu talei duadua

mai idia, ena vanua ka taratara tu kina na veivalenisoro kei na valetabu totoka ka tukuna na vutuniyau ni dua na matanitu ena dua na tabagauna.

Taj Mahal se “Crown Palace”e dua nai taratara ni vale totoka duadua ka ibulubulu rairai vinaka duadua e vuravura.

Na vale totoka oqo e taura e 22 na Yabaki na kena tara ka 20,000 na kena tamata cakacaka, dautuva vatu kei na vatu talei era cakacaka kina, ka wavokita tu na kena veisenikau totoka. A tara na vale oqo e dua na Architect mai Pesia o Ustad Ahmad Lahauri.

Taj Mahal

Ena 18 ni Epereli 2016, o NOIDA se (New Okhla Industrial Authority) e mai 40 na yabaki na kena tauyavu nikua, e tara tu mei vakadinadina ni tuvatuva ena tatadra kei na tara ni gaunisala, wai kei na livaliva me yavu ni veivakatorocaketaki e dau vinaka ga na kenai cavacava.

NAI TUVATUVA NI MATANITU

Mukhyamanti & Samajawadi Swastha Bima Yojana health Card

ENA ruku ni M.S.S.B.Y, na matanitu e sa vakarautaka tiko na Insiua ni bula vei ira na lewenivanua enai sau rawarawa sara.

5000 na vale ena ruku ni Pradhan Mantri Awas Yojana: Na tabana ni veivakavaletaki ni matanitu, na Housing Development Board UPAP se UPHDB e sa navuca tale tikoga me tara e 5000 na vale ena ruku ni Pradhan Mantri Awas Yojana.

Na “PM Awas Yojna” e sai tuvatuva vou ni veivakavaletaki ni matanitu levu ka taketetaki tiko kina na e 20 na milioni na vale me yacova na 2020.

Na takete nei UP – 100 Emergency Services na Up-100, na tabana vakamatanitu ka qarava na kena vakatotototaki na veiqaravi vei ira na lewenivanua ena vanua taucoko 24 na auwa.

Na BMA Care Card ena ruku ni Samajwadi Kisan aur Sarvhit Bima Yojana: e na ruku ni S.K.B.T na matanitu ena vakarautaka na inisua vei ira na 30 na milioni na vu-vale.

Na tabana ni ilavo (Economy): Na witi e sa kena kakana tei na matanitu ka kena kakana volitaki na suka.

Levu duadua na suka e kau mai Uttar Pradesh — na suka e sai vurevure ni ilavo levu duadua ka levu duadua na suka e qaqi mau UP.

Na Uttar Pradesh State Industrial Development Corporation (UPSID) na tabana ka qarava na veivakatoroca-

ketaki ni buliyaya kei na tara gaunisala, wai kei na livaliva, e sa liutaka tiko vakalevu na tabana ni buliyaya mai na 1961.

Na kena cakacaka ni veivoli kei na veivakatorocaketaki e oka kina: (1) Tara cake kina na vanua ni buliyaya kei na kena gagagaca vakasala, wai kei na livaliva, (ii) na kena kilai na veivanua e dewa kina na gaunisala wai kei na livaliva, (iii) Na kena vakatulewataki na cakacaka ni taravale vakamatanitu kei ira na veikabani, (iv) voli ni qele me baleta na ‘Project’lelevu’(v) vakatorocaketaki ni veitaoni ena tabana ni gaunisala, wai kei na livaliva.

Na veikabani rogo me vaka na Aspen Paints, Arihant Industries, Avon Cycle, Atma Steel, Amjuja Auro, Binaal Agro, Bhusan Steel, Bhel, CEL, DCM-DAEWOO, Darmia, Delhi Press, Escourts, Glaxio Googross Netrolal, Hawkins Hindustan Lover, Hindustan Petroleum, Indo-Gulp Fertilizer, JP Industries Jan Tube, LML Nirma Nicco Batteries, Paam Pharmaceuticals, Pepsi, Parse, Raunaq, Raymonds, Rathi Steels, Swadeshi Poyter, SRF, Nippon Denso, Shamken Multifeb, super ouse, Somaiya Organics, Fesco, Tata Fertijier, Vam organics, Wiliard India, Kei na medical era sa cici tiko qo mai UPSIDC.

O Uttar Pradesh e tubu tiko kina na bisinisini yaya vakalivaliva, vakabibi mai UP-Delhi-NCR kei Lucknow – Kanpur Corridor. E bulia taucoko tiko na veimataqali yaya bulabalavu. Na vale ni culacula me vaka na tali-isulu e vale kei na cakacaka ni liga era sa cici tu mai ena dua na gauna balavu ka vakavure i lavo tu vei ira na lewenivanua.

Koula, Varasa kei na Isulu

Uttar Pradesh
kilai levu ena kena
isulu.

● **VARANASI:** E vanua ni tali i sulu keina culacula (embroidery) levu duadua e vuravura; na kena ka dina na Zari – Embroidery kei nai uku-uku tale e dau tali vata kei na sari silica. O Lucknow e vanua ni “chikan”embroidery, kilai levu ena kena totoka kei na kena kamica, ni sa 200 na yabaki na kena cici tiko mai.

● **E rua tiko na vanua e dau caka kina na tali-isulu totoka vakaooqo:** O Agra kei Kanpur.

● **Moradabad:** E kilai levu e vuravura ena cakacaka ni tuli varasa (brass work) ka sa vakairogorogo tu kina ena gauna ooqo. Sa buli tale tikoga kina ena gauna ooqo na kaukamea na ‘Iron Sheet’, Aluminium Artwork, Woodworks, kei na Glass ware se iloilo, esa rogo levu nikua ena levu ni volivoli mai na veiyasai vuravura.

● **Meerut:** Na makete levu duadua ni koula e vuravura. e dau vakau iyaya ni qito kei na vakatagi kin a veiyasai vuravura levu duadua.

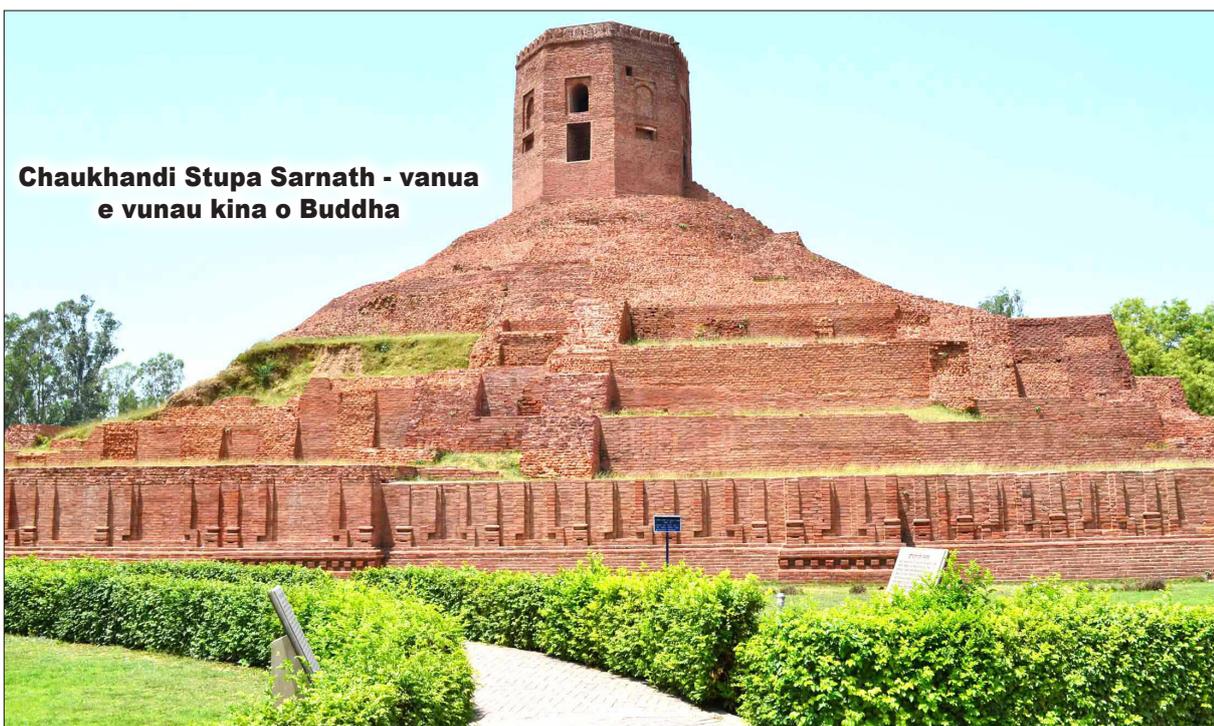
● **Bulandshahr:** E kilai levu e vuravura ena vuku ni Khurja pottery (Tuli Kuro)

● **NOIDA:** New Okhla Industrial Development Authority (NOIDA) e sa tubu tiko me dua na siti ni buliyaya totoka, uasivi duadua, ka sema tu vei Delhi ena gaunisala, National Highway, kei na Ultra-modern and flyover, ka sema vata kina e vica vata na gaunisala.

● **Na Vuli:** Ena tagede ni vuli torocake, o Uttar Pradesh e tiko kina e 10 na Yunivesiti cecere, 3 na Yunivesiti ni vuli-tara, dua na Indian Institute of Technology (Kanpur), dua na Indian Institute of management (Lucknow), dua na Indian Institute of Information Technology kei na vuqa tale na koronivuli ni polytechnic, engineering kei na vuli-tara vakalivaliva.

Oqo e vakarautaka tiko e dua na vatavata ni vuli vinaka vei ira nai tabagone.

● **Tourism and Culture heritage:** Nai tovo e sai takele ni bula vakavanua, ena dua na vanua.

Chaukhandi Stupa Sarnath - vanua
e vunau kina o Buddha

Na Agra Fort

SARAVANUA, ITOVO KEI NA IYAYA MAKAWA

O UP e vanua ni itovo vakaidia makawa duadua. O UP e rua na nonai solisoli uasivi e lolo-mataka e vuravura, oya na 'Ramayana', kei na 'Mahabharata' mai na gauna ni volai talanoa makawa. Na vanua o UP e drodrova tu na veimataqali itovo. E rua na ka e kilai tani duadua sai koya na vakauqeti mai nai vakavuvuli nei Gautam Buddha kei Mahavira, nai ka 24 ni Jain Thirthankar ka dua tani na Hinduism.

Na Architecture (Taratarani vale (makawa):

- **Taratarani vale (Architecture):** Na veivale veivakura-buitaki na kedra tara e UP – na Buddhist Stupas kei na Viharas, vale ni bete makawa, taoni, vale ni Turaga, matamata koula, valenitui, valenisoro, Mosque, Mausoleum vakananumi kei na vuqa tale na vale lelevu.

Na veivalevale lelevu oqo era tara ena dela ni vuli, lotu kei na veikoro lelevu me vakataki Agra, Varanasi, Alahabad, Lucknow, Jhansi, Mathura, Kanpur, Meerut, kei Mirzapur.

Na nodra 'architecture' na Moghul e sega ni sema vata kei na itovo vaka-Hindu, Islam kei na lewa kei Esia raraba.

Na totoka ni veivalevale vaka-Islam mai UP e sa qoroya voli o vuravura. E tolu na kenai vakananumi oya na UNESCO World Heritage Taj Mahal, na Agra Fort, kei na koroturaga ni tadra nei Emperor Akbar – Na Fatehpur Sikri.

- **Na Agra Fort:** E dua talega na UNESCO Heritage Site.

Oqo e dua na vale ni Turaga vakaitamera ka tara toka ena bati ni uciwai na Yamuna, dolava o Akbar ena 1565 AD, ka tiko e loma na veivale ni Turaga kei na valenilotu me vaka na Moti Masjid, Diwani-am, Diwan-i-khas, Musamman Burj, Jehangiri Mahal, Khaas Mahal kei na Sheesh Mahal.

- **Ayodhya:** Kilai na vanua a sucu kina a Lord Rama, e dua na koro ni lotu rauta ni 134 mai Lucknow. Na valenisoro ni Hindu kei na Islam era taratarani tu kina ena siti e rua o Faizabad kei Ayodhya.

Na vanua ni sisili mai Saryu e kauta voleka mai na bula vakayalo.

O Faizabad e tara na Tui (Nawab) mai Awadh o Sadat Khan ka qai vakavoutaka o Nawab Shujaudaula me koroturaga kei Awadh.

Nodra Kalou na Idu

SOQO NI LOTU, MARAU KEI NA KAKANA

● **Fatehpuri Sikri:** Dabe toka ena dua na delana cere, 37km ena ra kei Agra, o Fatehpur Sikri, e lasika cake mai ena gauna nei Emperor Akbar, se bera mada ga ni yabaki 28, sa tekivu tara na vale levu oqo ena Indo-Islamic Architecture. Na kena navuci e tekivu vinaka, ia a qai talaraki tale ni oti e 10 na yabaki.

● **Soqo ni lotu kei na Marau:** Na soqo ni lotu ni veimatalotu e dau marautaki mai UP. O UP e kilai levu ena soqo na Holi kei na Ram Lila kei na Kumbh Mela mai Hardwar.

O Idia e dau sureti vuravura mai na vutuniyau ni nona soqo ni marau kei na lotu. Na 'Kumbh Mela'e kedrai divi na veisoqo

lelevu vakaoqo. Na Haridwar Kumbh e sai otiti ni 'kumbh'ni senititiuri oqo.

● **Na Kakana:** Na kana mai UP e duiroka me vaka ga na kena vanua. Mai na kakana totoka ni veisiga me vaka na 'sabziyon ki tehari, ki na kakana vakaturaga na 'Lakh-Navi, na yasana oqo e vanua e levu duadua kina nai vakaboi vinaka ni kakana kei na kenai cakacaka na chaat kei na samosa kei na 'pakora', ka dau volitaki vakalevu ena veitolo ni gaunisala mai Idia, e kakana ga ni vanua oqo.

Na yasana oqo e kilai tani ena kakana vakaturaga na 'Nawabi'.

Na meke na 'Kathak' mai UP.

Na kakana totoka ni UP

Mai marautaka na Holi

ASSAM

NA KOULA DROKADROKA KEI IDIA

EKILAI tani o Assam ena kena ti kei na silika. Nai Matai ni qara ni waiwai mai Esia e a keli eke. Na matanitu lailai oqo e maroroya tu na 'One-horned Indian Rhinoceros' ka sa voleka ni qeyavu, na bulumakau kila ni wai na 'Buffalo', na pygmy Hog, na taika kei na veimataqali manumanu vuka ni veikau loa.

E maroroya ka susuga tale tu ga na elefaniti lelevu ni Esia. Na nonai vurevure ni ilavo e kau mai na saravanua, vakabibi, na kena saravi na 'Kaziranga National Park kei na 'Manas National park'e rua na 'World Heritage sites'.

Na veivunikau drokadroka ni yabaki e kunej, ena yasana oqo, me vaka ni dau tau tu ga na uca, e dau drokadroka tu ga ena veisiga. O Assam e levu kina na uca ka duatani kina mai na veivanua tale eso mai Idia.

Na uca e vakatawana na uciwai na 'Brahmaputra', na kena veitolo ni uciwai lalai kei na drano e solia e dua na bula levu ki na veika bula kecega ena vanua totoka oqo.

O ira eke era vosa vaka-Assamese. Na wili lewe ni vanua mai idia, ena 2011, e 31.7 na milioni era tiko mai Assam.

Na nonai vurevure ni ilavo e vu kecega mai na qele. Na cau ni tabana ni teitei ki na State Domestic Product e sivia na 25%.

Nai tei levu duadua oya na veimataqali raisi, na ti, na jute,

musita, dovu, pateta, moli kamica, painapiu, na niu, ivi, boro loaloa, moli dawa, jiaina, weleti, cago dromodromo, kei na ivakaboi vinaka ni kakana.

Na senikau, na wai ni mate, kau ni bula kei na veimataqali kakana draudrau ka vakania tu na yasana.

TUVATUVA VAKAMATANITU

● **Pradhan Mantri Awas Yojana (PMAY)** – Urban, nai Matai ni tuvatuva vakamatanitu me baleta na veivakavaletaki saurawarawa e sa toso talega yani ki Assam.

● **Atal Amrit Abhiyan** – Health Insurance Scheme in Assam: na 'Atal Amrit Adhiyan'e sa vakarautaki tiko na inisia ni bula e \$20,000 me baleti ira na lewenivanua mai kea.

Na 'Atal Amrit Abhiyan'health Insurance Scheme'ena sauma na qaravi ni kenisa, mate ni 'kidney, matenimona, mate ni uto kei na mavoa mai na kama. O ira na tauvi ira na veimate oqo era na qaravi ena valenibula ni matanitu kece sara kei na valenibula ni CGHS kece sara e na \$20,000.

Na tabana ni ti mai Assam e kilai levu ena vuravura ni vakarautaki na vanua e teivaki kina na ti e vuravura na tabana ni ti mai Assam era cakacaka kina e sivia e 600,000 na tamata mai kea.

Na tabana ni ti mai Assam e kilai levu ena vuravura ni vakarautaki na vanua e teivaki kina na ti e vuravura na tabana ni ti mai Assam era cakacaka kina e sivia e 600,000 na tamata mai kea.

Na tabana ni ti mai Assam e kilai levu ena vuravura ni vakarautaki na vanua e teivaki kina na ti e vuravura na tabana ni ti mai Assam era cakacaka kina e sivia e 600,000 na tamata mai kea.

**DRE NI MATA LEVU DUADUA MAI KAZIRANGA —
NA GREAT INDIAN RHINOCEROSUS**

PM Awas Yojana-Gramin Assam: E na tara e 165,000 na vale ena 2017. Ena ruku ni PMAY-G mai Assam. O ira era na vakavaletaki era na taura e \$13,000 me ka ni veivuke ka \$12,000 ena ruku ni Swachh Bharat Mission me tara kina na valelailai ka \$18,000 ena ruku ni MUNREGA (Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Act).

● **Aamaar Aalohi – Rural Home Stay Scheme:** Na matanitu mai Assam e sa navuca tiko me tavoca na ‘Aamaar Aalohi Rural Home Stay Scheme’. Na sasaga oqo e namaki tiko me na sureta mai na saravanua e na taudaku ni veitaoni kei na veikorokoro.

E namaki talega me na vakavure cakacaka ka vakavure ilavo talega vei ira na udolu na lewenivanua, na sasaga ni tara vale ni gade vakaoqo ena vakarautaka na vale ni gade totoka kei na bure me baleti ira na vulagi ena veikoro ena taudaku ni veitaoni.

● **Na Tabana ni Ti:** Na tabana ni ti mai Assam, e sa 170 na yabaki, ka sa veivuke tiko vakalevu na yasana kei na matanitu levu. Na tabana ni ti mai Assam e vakairogorogo tale tikoga e vuravura.

Na vanua e tei tiko kina na ti e vakaruataki na kena e tei tiko ena veivanua tale eso. Na tabana ni ti mai Assam era cakacaka tiko kina e 600,000 na tamata ka 50% ni wiliwili ni tamata cakacaka ena yasana na ti mai Assam e 50% ni taucoko ena vanua o Idia.

Dua talega na kau e sa tei tiko nikua oya na rapa (rubber) me vaka ni vanua bulabula kei na veimaliwai vinaka e kunei kina. Na tabana ni tali isulu e dua na tabana ni isulu ka ra talia ga na lewenivanua mai Assam, 10,500 na koro ka ra cakacaka kina e udolu vakaudolu na tamata.

● O Assam talega e tu vua na monopoli ni tali ‘Muga’se silika koula e vuravura me vaka ni 99% ni sulu silika e vuravura e tali mai Assam. O Assam talega e sa taura na dodonu ni ‘Geographical Indication’ena ‘Mugasilk’;

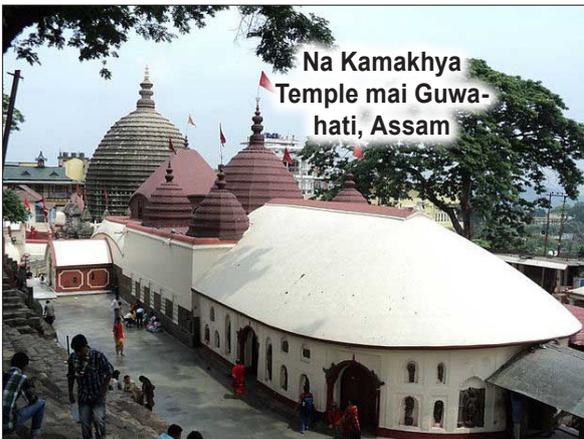
● **Na tali isulu kei na cakacaka ni liga:** na tali isulu e tabana ni bulisulu makawa duadua e na vualiku kei Assam. E kilai tani ena totoka ni kena talei kei na ‘design’. E vakabitaki kina na nodra vulica na goneyalewa ni Assam me ra kila na tali isulu, me rawa ni ra vakawati. Dewa mai na veitabatamata, na tali-silika esa tiki tu ni nodra bula na kai Assam.

Aamaar Aalohi – Na Vale ni Vakacegu

NA VEITAU WAQA MAI ASSAM E DUA NA GAUNISALA NI VEIVAKAMARAUTAKI VEI IRA NA SARAVANUA.

Na Kamakhya Temple mai Guwahati, Assam

Na kedra kakana na kai Assam

SARAVANUA, ITOVO KEI NA IYAU MAKAWA

● **Nai ukuuku ni yago ni Assam (Jewellery):** e kilai tani o Assam ena i ukuuku ni yago ka kilai ga ka buli ga kina.

o Jorhat, nai karua ni siti levu duadua mai Assam, e kena vanua dina na cakacaka oqo.

● **Saravanua:** E vaka tu nai bulibuli ni dua na manumanu vuka ka dabe toka ena bati ni uciwai levu na Brahmaputra, o Assam e toka ena loma donu ni vualiku kei Idia, ka semati ira taucoko na seven-sister state se vitu na yasana lelevu.

● **Guwahati:** dua vei ira na siti nuitaki duadua mai Assam ka siti levu duadua mai na vualiku kei Idia, ka semata tiko e vica vata na vanua.

Na veivanua ni saravanua mai Guwahati oya na Kamakhya Temple, na River Cruise ena uciwai na Bramaputra, na Shankardev/Kalakhshtra, na Umananda Temple, na Assam State 200 kei na Shapagram.

● **Kaziranga:** Oqo na 'UNESCO World Hritage Site' mai Assam, du a vei ira na rara ni manumanu kila rairai vinaka e vuravura,

ka bula tu kina na rhinoceros, rauta ni 1,800 na kena levu.

E cicivaka tale tu ga nai wiliwili ni taika levu duadua ka mai okati me 'Tiger Reserve' ena 2006.

Na rara ni manumanu kila oqo e 800sq/km ka vanua talega ni nodra vakaluvuni na eleaniti lelevu ni Esia, 1,800 na 'Buffalo', 800 na dia ni vanua soso, ka 900 na Hog Deer.

E kilai tani o Kaziranga ni paraitaisi ni sara manumanu vuka kei na kena maroroi na veimataqali roka.

Na matanitu o Assam e tiko kina e 5 na 'National park, 13 na vanua ni maroroi manumanu kila ka 2 na ka ni manumanu vuka.

● **Na kakana ni Assam:** Na kedra kakana na kai Assam e sega ni gaga. E sega ni vakai kanakana e na so na gauna.

Na raisi se 'bhaat'e kedra kakana dina.

Era dau kana raisi kei na daal (lentil) keina kari ika (Masor Jul), kei na kari lewe ni manumanu (Mangso) se 'xaak' kei na 'bhaji' (kakana draudrau).

Na kari e dau vakaboi ena ginger, garlic, cardamom, cinnamon kei na moli karo.

E kilai tani o Kaziranga ni paraitaisi ni sara manumanu vuka kei na kena maroroi na veimataqali roka.

NA SOQO NI MARAU MAI ASSAM

● **Nai tovo kei Assam:** Na yaloyalo vaka-Assam e sa bau vakarogorogoi koya sara vakalevu.

Era vakaraitaka na bula e veisiga mai na koro vakabibi na veika era sotava na dravudravua kei ira na butuki sobu e veisiga.

Na uma vosa kei na vakatagi e rau semata vata na bula vakavanua.

Mai na gauna makawa, o ira na daudroini kei ira na daunisai, dauvuva vatu kei ira na dautaravale kei ira na gonesau e vuqa kei ira na dautalitali, dauulikuro, na kaukukamea, ileu ni elefaniti, era bibi ka sauru e Assam.

Na silika totoka kei Assam e vakatokai me 'Eri, Muga kei na Pat'.

● **Soqo ni marau kei Assam:** na soqo ni marau kei Assam e semati ga kei na qele, ka kenai naki na lotu kei na bula vakavanua mai na veisigo kece sara e vakayacori mai Assam eda rawa ni kaya kina ni sa rui vutuniyau ena itovo o Assam.

● **Na soqo ni marau ni Ti:** E dau cicivaka na soqo oqo na tabana ni saravanua mai Assam ena Noveba ni veiyabaki.

Oqo e oka kina na vodowaqa, golf, na taubale ena veikau, kei na veisiko ki na iteitei ni Ti.

Na soqo oqo e dau marautaki mai Jorhat me vaka ni o Assam e levu duadua na ti e tea ka dau volitaki ti levu duadua e

vuravura o Jorhat.

● **Na Bihu Festival:** Na soqo ni marau taleitaki duadua mai Assam na Bihu Festival.

E soqo ni marau ni matanitu ka ra marautaka taucoko na lewei Assam ena sere kei na meke.

E tolu na mataqali 'Bihu'e dau marautaki - na Bohag Bihu (Rongali Bihu), na Kaji Bihu (Kangali Bihu), kei na Magh Bihu (Bhogali Bihu).

● **Ambubachi Mela:** oqo e dau marautaki ena siti levu duadua mai Assam oya o Guwahati. Na soqo oqo e dau soqo bibi duadua ena Kamakhya Temple ka dabe toka ena veidelana mai Nizachal e Guwahati.

● **Na meke kei Assam – Bihu Dance:** Oqo na meke dina ni vanua o Assam, me vaka ga na yacana, e semati vata kei na 'Bihu Festival', ka dau caka ena marau kei na lagilagi ena vanua taucoko o Assam.

● **Khamba Lim:** Oqo e dua na meke ni vanua o Assam, ka ra meke kina na tagane kei na yalewa era duri ena rua nai yatu.

● **Jumur Naach:** Oqo na nodra meke ni vanua na dautei ti, ka vakatokai me 'Chah Baganar Jumur Naach' se meke ni tei ti.

Era dau taura na Tolodra na cauravou o ira na goneyalewa me ra meke kei na kena sere ka qai veitosoyaki na yavadra.

KARNATAKA

TOTOLO SARA TIKO E VURAVURA

O KARNATAKA na vanua ni vakatubuilavo nuitaki nei idia, e sa vuki me dua na vanua taroake ena veika vakabisinisi ka vanua totolo duadua nona tubu e Idia taucoko. O Karnataka e vanua digitaki me baleta na vakadidike e maliwa lala (aerospace). Na kila kei na veisisivi ena vuka e vakavuna me na bau bulia e dua nai kava ni waqavuka kei na waqa ni maliwa lala (spacecraft) kei Idia.

Me vaka ni vakauqeti koya tu na kila kei na taledi e tu vei ira na tamata – cakacaka, na nona yalo ni guta na bisinisi, na sasaga titobu, na vakavakarau kei na kena gacagaca kece sara, kei na duikaikai era cakacaka vata, e vakavuna me dua na vanua totoka ni tiko kei na caka bisinisi o Karnataka.

Ena nona vakatubura na sasaga vakailavo ni matanitu, e sa kilai o Karnataka me 'State with Global Focus'. Na 'Global Investors meet'- Invest Karnataka'e dua na sasaga levu ni vakatubuilavo ka caka ena 3-5 ni Feperueri 2016, e raica ni o Karanataka e ulabaleta na yalayala e vuqa ka tauyavutaka e dua na vatavata me ra vakasota qavoqavoka kina na vuku, ka veiwasei, soli vakasama kei na wasea na kila, ka tauyavu bisinisi talega.

Nai naki ni vakatubuilavo mai Karnataka se sega vakadua ni bau veivakauqeti me vaka ni nona GDP e 7% walega, ka ni via via yacova tu ga yani na kena veimama. Me vaka ni rawata nai ka va ni tagede cecere duadua mai Idia ena FDI, e nona talega na tabana ni duikaikai levu duadua ena loma ni tini na yasayasa ni vakayagataki qel.

O Karnataka na yasana levu duadua nona veivoli e vuravura mai Idia. O Karnataka e sai ka-va ena cakacaka ni mona livaliva mai vei MIT. O Karnataka e levu duadua nona tamata cakacaka kila-ka vakalevu ka 6.6% na tamata cakacaka kei Idia.

O Karnataka e painia ni kena vakacurumi mai na lawa ni buli yaya, IT Aerospace, Biotechnology, Semiconductors kei na start-ups.

O Karnataka e nona valenimona livaliva o Idia ka i ka va (4) e vuravura. Mai na Seviteba ni 2015, na levu ni ka e volitaki ki valagi e US\$19.6 na bilioni. E 47 na IT/ITES SEZ, tolu na rara ni software technology kei na vanua nuitaki ena vakatubuilavo ena mona livaliva.

E levu vei ira na lewe ni vanua era teitei. Rauta ni 123,100 sq.km e teivaki tu mai Karnataka. Oqo e via via 64.18% ni vanua e teivaki mai Idia taucoko na veika e tei tu mai Karnataka oya na cereals, pulses,ragi, paddy, na sila, jowar kei na oilseeds kei na kakana draudrau. Na ragi, paddy, na sila, jowar kei na bajra era kakana dina mai Karnataka.

O Karnataka e painia ni kena vakacurumi mai na lawa ni buli yaya, IT Aerospace, Biotechnology, Semiconductors kei na start-ups.

● **Na sasaga ena gauna oqo:** Hi-Tech Industries: e liu tiko oa Karnataka nona tubu o Idia ena butli yaya, vakabibi ena 'High – Technology Industrial and Electronic Information, Communication Technology (ICT)', Biotechnology kei na 'Nano Technology'.

● **Biotechnology:** o Karnataka e liu ena biotechnology, e yacana kina na 'Biotech Capital of India'. O Karnataka e vanua e levu kina na vuli Biotechnology, R & D Institutions kei na 'Enterprise'. Kabani lelevu, kabani lailai kei na kena era se qai tekivu.

● **Na Uli Wainimate:** e 221 na kena vale ni uliwainimate ka 74 na kena bulk drug unit. O Karnataka e volitaka ki vuravura e 40% ni nona wainimate. Na kabani lelevu me vakataki GSK, Cipla, Himaraya, Micro Lads, Kapl, Novo Nordisk era vakararavi kece vei Pharma Sez, Pharma Industrial kei na R & D Centers.

Matabose ni Veiliutake mai Bangalore

NONA TUBU O KARNATAKA

TUVATUVA NI MATANITU

● **Mukhya Mantri Adarsh Gram Yojana (CMAGY):** ena ruku ni tuvatuva oqo, e via vukica tiko na matanitu levu e 150 na koro ki na 'Adarsh Grams' se (model Villages) koro vakasakiti.

● **Mukhyamantri Santwana Harish Yojana:** Oqo nai tuvatuva ka tavoca na matanitu me ra qaravi vakavuniwai na sotova na coqa. Era qaravi vakavuniwai na coqa ena loma ni 48 na aua ena valenibula ni matanitu se Private Hospital.

● **Laptop Bhagya:** Ena ruku ni tuvatuva oqo, ena matanitu o Karnataka ena veisoliyaka me yadua na laptop na gonevuli era cavutu mai na vuvale dravudravua era gadreva tu na vuli toroake.

● **Auto and Auto Components:** me vaka ni o Karnataka e daubuli gacagaca ni motoka levu duadua, e tiko kina e 5 na kabani lelevu ni buli gacagaca ni motoka na Toyota, Volvo, Honda, Scania kei TVS kei rau na Tier, kei na TIER II Benso Bosch.

● **Textiles kei na Garments:** o Karnataka e caka va e 65% na silica droka kei Idia ka 11% na vuti ni sipi ka veitokoni tiko enai karua ni dauvolitaki i sulu talega. Na matanitu o Karnataka e vurevure talega ni yaca rogo levu me vakataki Nike, Tommy, Hilficier, Adidas kei na Allen Sally.

● **Na Vuli:** O Karnataka e tiko kina eso na Yunivesiti lelevu mai Idia me vaka na 'Indian Institute of Science, Indian Institute of Management, National Institute of Technology Karnataka kei na National Law School of India University.

● **Sara Vanua:** O Karnataka e bau dua vei ira na vanua ni saravanua vinaka duadua e vuravura, ka tiko kina e so na yaca rogolevu me vaka na vodowaqa, na lego, na Disney Theme Park' kei na 'Snow Park' mai Bangalore.

Na 'Cable Car kei na Heli-tourism ki na charter services, o Karnataka e qarava na saravanua ena kena vakatagedege cecere.

Na International Aerospace Museum mai Jakkar Ben-

galuru kei na Bengaluru International Convention Centre era kuria na totoka ni veiqaravi nei Karnataka ena saravanua. O Karnataka e levu duadua nona saravanua mai Idia. Na 319 na vanua ni saravanua oqo e okati kina na iyau makawa, na manumanu kila, bula vakayalo, sarasara, barinisavu, uciwai kei na siti era vakamarautaka tu na 100 milioni na saravanua e na lima na yabaki sa oti.

● **Na Mysore Palace (Amba Vilasa):** Na vale ni turaga oqo e tara ena 1912, ena kenai taratara vaka – 'Indo-saracenic style', rau sema vata kina nai taratara ni vale vaka-Hindu kei na saracenic.

Na maqosa ni kenai taratara, nai bulibuli ni isala vakatui, na kena ceuti vakamatau na kena lalaga, na totoka ni lomana, so e rairai Hindu ena kena vaka-Rajput, na maqosa ni veika e ceuti kina, na vatutalei, na iloilo totoka, na nodra olo na turaga, na manumanu vuka, na manumanu yavaiva era ceitu vakamatau ena i valavala vaka – Hoysala, era tukuna kece na totoka ni valenituraga oqo.

● **Nai tovo kei na Kana:** Na duivosavosa kei na veimatalotu duikaikai ka ra vosa vaka Karnataka, kei na dede ni nodra tiko, era sa cau vakalevu ki na duidui vakaitovo ena matanitu. Na cakacaka ni liga maka-

wa era vakadewataka ena vakatagi, drama, talanoa mai vei ira na kena dau.

Na Yakshagana kei 'Malnad' kei na baravi kei Karnataka, na meke vakavanua salavata kei na drama, e dua vei ira na vakatara iyaloalo ni Karnataka.

E tiko talega ena vanua oqo na sere ni cumu totoka, ka tiko ruarua kina na kena vakaidia kei na vaka-Karnataka (Carnatic) mai na kena vaka Bharatnatyam.

● **Na soqo ni Marau:** Na duiroka, na lasa, vakatagi, marau, kakana kamikamica, kalougata, isulu talei, kana vata totoka era tiki taucoko ni soqo ni marau kei Karnataka.

O na guilecavi iko e na veivakamarautaki dina vakaidia. O Karnataka e solia e dua na marau levu vei ira ka maroroa nona soqo kei na marau.

Masala Dosa — kakana dina ni vanua o Karnataka

Vosa tiko na PM kei Idia ena noda Palimedi e Suva ena 19 ni Noveba 2014

NA VEIWEKANI NI MATANITU E RUA

O INDIA kei Viti e rau wasea vata e dua nai sema ni veiwekani titobu me tekivu mai nai ka 19 ni senitiuri. Na nodrau veiwekani, o Viti kei Idia, e sa qai kaukauwa cake ga, ka qai vaqacacotaka na nona veisiko mai na Paraiminisita mai Idia ena Noveba ni 2014.

O Viti e tokona na nona digitaki o Dr Anirudha Rajput, me daunivakasala mai na Supreme Court of India ki na International Law Commission, mai na 2017 – 2022, ka a caka na kena veidigitaki ena Noveba 2016, mai New York. O Viti e sainitaka talega na 'Framework for International Solar Agreement' nodrau sasaga o Idia kei Varanise, ena 15 ni Noveba 2016, mai Marrakech, Mo-

rocco. Ena veisiko mai ki Viti na PM kei Idia, e tolu na veidinadinati (MOU) e sainitaki kina:

- (i) Veidinadinati me baleta na kena dodo na veivuke vakailavo ki na 'Co-generation' e Viti;
- (ii) Veidinadinati me baleta na nodra vuli na mata ni matanitu (diplomat); kei na
- (iii) Veidinadinati me baleta na kena vaqarai na qele me tara kina na valenivolavola ni matanitu ena koro turaga e rua.

Nai matai ni matabose ni veimatani e na Pasifia kei Idia (FIPIC) e a vakayacori ena gauna ni veisiko ka ra tiko kina e 14 na matanitu ena Pasifika.

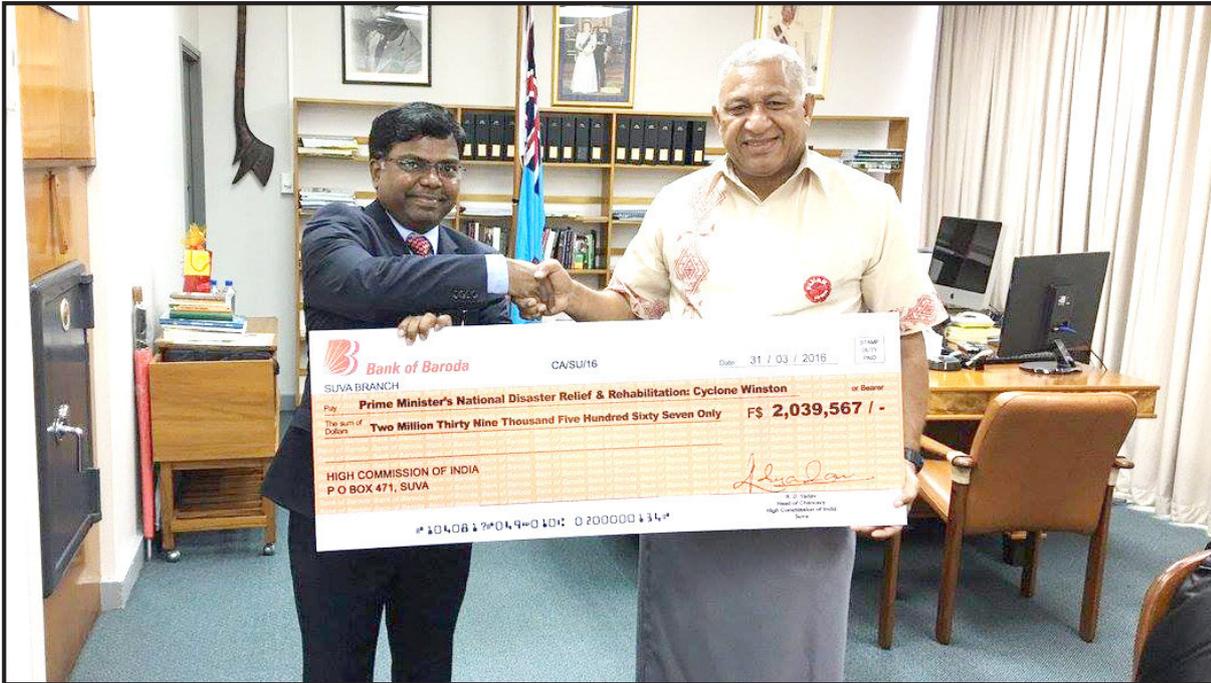
Minister for Finance Hon. Aiyaz Sayed-Khaimyum rau veitalanoa tiko kei na Indian Minisita for External Affairs Hon. Sushma Swaraj mai Delhi, Idia.

Nodra veisiko mai na sainitisi ni vuka e maliwa lala kei na ISRO ki Viti ena Okotova 2013, era mai sikova na Peresitedi vakacegu, Ratu Epeli Nailatikau.

IDIA KEI VITI

VAQAQACOTAKI NA ISEMA NI VEWEKANI

Na matanitu o India, e solia vakailoloma e US\$1m ki na Prime Minister's Relief Fund ka lolomataka talega e US\$3m nai yaya ni tara vale ni oti na cava o Winston, ka labati Viti ena 20 ni Feperueri 2016.

Indian Airforce kei na veivuke levu vei ira na vakaleqai ena cagilaba o Winston

Solia tiko e rua na Mahindra SUV kei na 2 na katavila na mata ni matanitu o India vua na Minisita ni Teitei – Inia Seruiratu ena 27 ni Jiune 2016

PM vakatawa ka Vunilawa, Hon. Aiyaz Sayed-Khaimyum kei na Minisita ni Marama, Gone kei na Valuti ni Dravudravua, Hon. Rosy Akhbar rau vakavinavinakataka tiko na ' Barefoot Technology'.

ENA gauna e kacivaka kina na PM kei India o Narendra Modi ena matabose ni veimatanitu ena Pasifika mai Jaipur ena Okosita 2015, ni na lolomataka na livaliva ena Sola ki na 2800 na vale ena 14 na yavuyavu ena Pasifika.

Na sasaga oqo e sa cakava tiko na 'Barefoot College mai Rajasthan.' Nai sevu ni veivakatoro-caketaki oqo me ra vukei e 14 na 'PIC' na kena vuli ka mai vakayacori ena CATD Nadave ena 16 ni Okosita, 2016.

Ena lolomataka na matanitu o India na gagaga taucoko oqo kina 14 na yanuyanu ni Pasifika. O ira na marama era vulica mai na kenai walewale era na veivakavulici tiko ka qarava tiko na kena vakavinakataka.

IDIA – TOKANI ENA HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT ICCR – TABANA NI SOLI SIKOLASIVI (GCSS)

Na sikolasivi ni vuli oqo e oka kina na 'Accounts, Agriculture Science, Arts, Commerce, Engineering, Humanities, Hindi, Indian classical music, Indian classical dance, Information Technology, Languages, Mass Communication, painting, Science, Social Science, kei na Sculpture. (Ena sega ni soli na sikolasivi ni vuli vuniwai kei na vuniwai ni bati). Sikova na <http://www.iccrrindia.net/scholarship.html> me baleta na vakatataro kei na talaci ni vola kerekere.

Era marautaka tiko na gonevuli mai Viti na nodra vakoro mai na Symposis International Univesity mai Pune, ena Mahakastra State, India.

O ira na gonevuli ni Viti era vakaitavi ena International Festival mai New Delhi, India.

ITEC: Porokaramu ni Vuli Tara & Veitokoni

NA porokaramu ni India Technical and Economic Cooperation ka kilai ena yaca na 'ITEC' a tavoci ena 1964 me nona porokaramu ni veivuke na matanitu o Idia.

Ena ruku ni ITEC kei na kena dina na SCAAP (Special Commonwealth Assistance for Africa Programme) era sureti e 156 na matanitu vaka Esia, East Europe,

central Asia, Africa kei Latin America me ra gole mai ka mai vakadinadinataka na veivakatorocaketaki levu sa caka tiko mai Idia me vaka ni matanitu tugalala.

E ka ni veitokoni kei na veimaliwai vinaka na 'ITEC'. E dau raica me yaco na ka vinaka ka vukea talega na veimatani

Vosa tiko na mata ni mata ni matanitu o Idia ena ITEC day, H.E Mr A Gitesh Sharma.

NA POROKARAMU NI KILAI IDIA

NA porokaramu ni 'Know India Program ka nona na Ministry of External Affairs (KIP), e porokaramu macawa tolu mera kila na gone ni Idia era tu tani na veitiki ni bula mai Idia ena tabana ni ilavo, buli yaya, vuli 'Science & Technology, Communication & Information Technology kei na Culture'.

Na 'KIP' e vakarautaka e dua na vatavata vei ira na gonevuli kei ira na gone ni Idia era sa vakaitutu cecere me ra sikovi Idia, wasea nodra nanuma, ka era namaka kei na ka era lako curuma ka semati ira vakavoleka kei Idia.

E va se lima na porokaramu vakaoqo era caka ena veiyabaki kei na dua se rua na yasana mai kea.

Rauta ni 35 na gone ni Idia (Diaspora Youth) yabaki 18-30, era digitaki me baleta na porokaramu yadua. O ira na digitaki era ciqoma na veiqaravi cecere ena gauna ni nodra tiko mai Idia. 92% ni vodovodo e saumi lesu tale vei ira na sureti ni mai cava na nodra porokaramu.

Know India Programme participants with the Chief Minister of Maharashtra State in India.

3. Nai tuvatuva ena porokaramu e oka kina na:

(i) Veiwasei ena matanitu, politiki keina veivakatorocaketaki raraba

(ii) Veimaliwai kei ira na qasenivuli/gonevuli ni yunivesiti cecere kece sara

(iii) Rogoci nodra vakamacala na veitabana eso ka veisiko talega ena so na kabani lelevu mai kea

(iv) Sikovi e dua na koro me kilai na bula vakoro mai kea

(v) Veivakararamataki ena Indian Media

(vi) Veitalanoa kei ira na veisoqosoqo (NGO) ka cakacaka vata kei ira na marama

(vii) Sikovi na veivanua ka tiko kina na vakananumi

(viii) Vakaitavi ena porokaramu ni veimatani tani

(ix) Tovolea na yoga; kei na

(x) Sikova na vakaitutu cecere, me vaka na Peresitedi kei Idia, Chief Election Commissioner of India kei na daunifika levu mai Idia.

MANUA NI IDIA – SUMITRA

VINAKA VAKALEVU Viti ena nomuni kidavaka na manua levu ni Idia na INS Sumitra. E kacivaka na Paraiminisita kei Idia o Narendra Modi ena nona vosa tiko vei ira nai liuliu ni matanitu ena Pasifika enai karua ni bosa levu ni India-Pacific Islands Co-operation (FIPIC) mai Jaipur, India ena Okosita ni 2015. Na manua nei idia kece sara era na tomana tikoga na nodra veisiko ki na yanuyanu ena Pasifika. A veisiko mai ki Viti na manua levu na INS Sumitra ena 26 Okotova 2016.

Na INS Suminatra, e sai ka-va ni manua ka tiko kina na 'Saryu Class, ka tara ga mai Idia na kabani na M/S Goa Shipyards Ltd, mai Idia. Mai na gauna e tavoci kina, e sa levu nona veiqaravi

Manua nei Idia (INS) Sumitra

ena nodra vueti na lewe ni vanua dui kaikai ena gauna ni veivaluvaluti mai Yemen ena 2015.

Ena gauna e kele tiko kina ena wavu levu e Suva, e levu sara nai tuvatuva e navuci me vakaqacotaka nai sema

ni veiwekani ena mataivalu e rua (Navy). Oqo e oka kina na veitavaki kei na veitalanoa kei ira na vakaile-silesi ni matanitu kei na noda mataivalu e wai, nodra mai sarasara na lewenivanua kei na nodra veimaliwai na mataivalu e wai e rua.

A mai vakayacori na veikidavaki vakaturaga vua na INS Sumitra mai vua na matanitu o Viti, Ministry of Defence kei na Matabani ni mataivalu. Keimami marautAka talega na Diwali ena 28 ni Okotova 2016.

Era mai lewena na soqo ni marau oqo nai liuliu ni noda matanitu, na Vunilawa, Peresitedi vakatawa, ka Vosa Vakadua, Minista ni Teitei kei na Minisita ni Bula.

Kidavaka tiko na INS Sumitra nai liuliu ni matanitu, Hon. Josai V Bainimarama.

Mai solia tiko e lima na tani na sore ni kakana draudrau ki vua na noda Minista ni teitei Hon. Inia Seruiratu ena 28 Okotova 2016 na mata ni matanitu o Idia.

Koniferedi Levu ni Ramayana

Na Paraiminisita Vakatawa Hon. Aiyaz Sayed-Khaiyum, ka Minista talega ni iLavo, e mai dolava na International Ramayan Conference (IRC) ena 14 ni Okotova 2016, ena Civic Centre e Suva. E ratou cicivaka na soqo oqo na Fiji Sevashram Sangh, High Commissioner of India kei na Ministiri ni vuli ni matanitu o Viti. Oqo e sai matai ni soqo ni IRC me vakayacori e Viti ena 14-16 Ni Okotova 2016, ena Civic Centre e Suva. A mai vakayacori na soqo oqo me salavata kei na yabaki dua na drau na 'Bharat Sevashram Sangh. Na kenai kau na Koniferedi oqo na 'Universal Appeal of Ramayan'. Na soqo oqo e sai matai ka tekivu mai na nodra yaco mai na Qirimiti ena 1879. E mai vakananumi talega e na soqo oqo na kele mai ni otioi ni waqa na 'Sutlej V' ena 1916.

Mai dolava na soqo ni IRC na vunilawa ka Minisita ni ilavo, Hon. Aiyaz Sayed-Khaiyum ena 14 ni Okotova, 2016, Swami Sanyuktanand (M2), Minisita ni Vuli Hon. Dr M Reddy (M3) kei Mrs Nirmala Ben (M4)

Tavoci ni kena vakadewa vakaviti nai talanoa mai na Ramayan ka a vakadewataka o Nemani Bainivalu.

Siga ni Yoga kei Vuravura

EMARAUTAKA na valenivolavola ni mata ni matanitu o Idia na International Day of Yoga (IDY) 2016 ena 13 na vanua e Viti kei na 6 na vanua ena Pasifika ka vei qaravi kina.

Na IDY – 2016 e marautaki e Viti kei na veivanua ena

Pasifika.

Na veika bibi e vakayaori na mata ni matanitu o Idia e Suva e kaciva na vakakaukauwa yago na 'yoga' ena veivanua me kilai raraba kina na porokaramu oqo, IDY 2016.

Vakarokoroko tiko enaiyasai Peresitedi kei Viti H.E Major Genaral (Rtd) Jioji Konrote (mata) kei na Minisita ni Vuli, Hon. Dr M Reddy kei na minisita ni cakacaka, Hon. Jone Usamate.

Era vakaitavi ena yoga na Turaga kei na marama mai Labasa.

Rotuma High School students during yoga day celebrations.

YOGA ENA VEIKORONIVULI

E 18,218 na gonevuli mai na Primary kei na 12, 303 mai na Secondary era vakaitavi ena yoga ena 21 ni Jiune 2016. Na porokaramu oqo era cicivaka na veivanua. Esa tiki tale tikoga ni vuli ena veimacawa na yoga ena veikoronivuli.

NA HINDI E VITI – BOLEBOLE KEI NA VEIKA YAGA

OVITI e dua vei ira na vanua e Pasifika ka ra tiko kina e 37% na kaidia. Na vosa vakaidia na Hindi e dua talega na vosa ni matanitu o Viti ka vaka kina na vosa vakaviti kei na vakaperitania.

E vosataki ena veivanua e Viti, veitaoni kei na veimakete e Viti.

Mai na 1935, na niusiveva na 'Shanti Doot'e tiko e Viti. E 200 na isoqosoqo ni Ramayan e Viti ka ra dau lotu ena veimacawa.

Na Ramayan e dua na vatavata vinaka ni vuli Hindi.

Na Hindi e sa bau tiki tale tikoga ni vuli e Viti.

Ena veimatanitu ka ra cabe kina na Qirimiti, o Viti duadua ga e vakayagataki tiko kina na Hindi ena veisiga.

E bibi gona kina me vosataki tikoga na Hindi me rawa ni vakadewataki tiko vei ira na kawa era muri tiko mai.

Ena 2016, levu sara na sasaga yaga me baleta na Hindi kei nai itovo vakaidia, ena ruku ni nona veiliutaka na mata ni matanitu o Idia, H.E Vishvas Sapkal.

Na International Ramayan Conference (IRC) ka cicivaka na India High Commission e Suva, e dua vei ira na sasaga yaga.

Na PM vakatawa kei Viti e mai dolava na soqo oqo, ka ra tiko kina e 25 na kena dau ena Ramayan kei na veimatanitu.

Ena koniferedi oqo, e veivosakitaki kina na sasaga ni kena vunautaki na Ramayan, Hindi kei na matuavosa na 'Devnagri'.

E sivia e 30,000 na gonevuli era vakaitavi ena 'International Day of Yoga'.

Ira na qaqa ena veisisivi ni Hindi era siga 25 ki idia ka taba vata tiko kei na Minisita ni Bula.

World Hindi Day, 2016 – taledi ni Hindi e Viti era vakacautaki mai vei Dr M Reddy

Mata ni matanitu o Idia H.E Vishvas Sapkal, enai mawi, Minisita ni Vuli Hon. Dr Mahendra Reddy, Mr Arun Govil (Na Dauvunau ena Ramayan Sagar 1980) kei Mr Sumit Tappoo ena ICCR Ramayan Conference ena Civic Centre e Suva kei Nadi ena 23 – 25 ni Sevitepa, 2016

E NA Okosita ni 2015 era a gole ki Idia e lewe 19 na Viti mera tiko ena i ka 10 ni World Hindi Conference mai Bhopal, India.

Na Hindi Day kei na World Hindi Day e marautaki talega ena High Commission e Suva.

Era bau vakaitavi talega kina na itaukei ena porokaramu oqo.

E mai tavoci talega na Hindi Council – Suva, na Hindi Council – West Na Hindi – writers Association ena siga oya.

E dua na porokaramu ni kena vakabulabulataki na vosa vkaidia e Viti e tekivu ena World Hindi Day ena 2016. E ratou vakaicocovi kina o Mr Bhuwan Dutt, Nemani Bainivalu kei Anup Kumar.

E mai kacivaka talega na Yunivesiti ni Ceva ni pasifica ni sa na vakarau sogota na vakavulici ni Hindi, ia na ICCA e qai kerea me vakabulabulataki tale.

Na veisivi vosa na Hindi kei na vosa vakaidia e a cici-vaki ena levu na koronivuli e Viti.

E cicivaki talega na vuli vei ira na qasenivuli ni Hindi kei ira na dauvola italanoa vakaidia ena 4 na vanua e Viti kei na rua tale na vanua.

Na High Commission e cakacaka sara tiko vakaukauwa ena kena laveti na vosa vakaidia ena Yunivesiti kece e Viti.

E dua na veisivi vola i talanoa e na 'Girmit History'a vakayacori ena 3 na Yunivesiti e Viti ka i Matai ni cocovi kina na 25 na siga ni gade ki Idia.

Ena Yabaki 100 ni kena kele mai nai otioi ni waqa ni qirimiti na 'Sutlev V' eratou a vakarokorokotaki kina o Mr J.S.Kanwal, Prof. Subramani, Dr Indu Chandra kei Mohammed Yusuf.

E vakaraitaka tiko oya ni sa tiko e dua nai takele viana ni kena vakatetei na Hindi e Viti.

Tavoci ni ivola ni qirimiti – na 'Mahak' ka vola o Mrs Ultra Gurudayal (3m)

Kidavaka tiko na vunivola tudei nei PM Mr Yogesh Karan na High Commissioner.

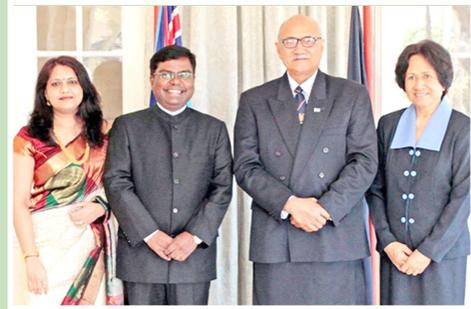
IDIA ENA PASIFIKA

E solia tiko na matanitu o idia e US\$200,000 ki na 14 na matanitu ena Pasifika. Ena tauyavutaka tiko na matanitu o Idia e dua na Center for Excellence in IT (CEIT) ena 14 na matanitu ena Pasifika ka solia talega vakailoloma e US\$1.5m ki na kena vakalivalivataki e na 'Solar'e 2800 na vale (200 each), ena 14 na matanitu ni Pasifika, mai vei 'Barefoot College', me valuta na veiveisau ni draki ena kena vakayagataki na livaliva mai na katakata ni siga. E tiko na valenivolavola ni mata ni matanitu o Idia ena 6 na yanuyanu ena Pasifika, oya o Tonga, Yatu Kuka, Tuvalu, Kiribati, Nauru kei Vanuatu.

Solia tiko na nona 'Credentials'na mata ni matanitu o Idia vua na Peresitedi Jioji Konrote.

Na Vunilawa ka Minisita ni Lavo, Hon. Aiyaz Sayed-Khaiyum kei na High Commissioner.

Na mata ni matanitu o idia e Viti, H.E Vishvas Sapkal kei na Peresitedi H.E Jioji Konrote kei na dui watidrau

H.E Piyush Goyal, Minister of Power, Coal, New & Renewable Energy and Mines e soli tiko e dua na jeke vua na Minister of Foreign Affairs mai Vanuatu, H.E Bruno Leingokone.

Vanuatu

E NA veisiko oqo e solia kina vakailoloma na Minisita ni Livaliva e \$190,000 ki vua na Minisita ni Veivanua Tani mai Vanuatu o Bruno Leingokone me saumi kina na kena vakadaberi nai yaya vakalivaliva ena 76 na koronivuli mai Vanuatu.

E solia vakailoloma talega e US\$200,000 na LED Bulb me tiki ni nona veivuke vei Vanuatu rau sainitaka talega na Minisita e rua na veidinadinati me tara na 'Center of Excellence in IT (CEIT) mai Port Villa, Vanuatu.

E veitokoni talega na matanitu o Vanuatu ena nona digitaki o Idia me lewe ni matabose tudei ni 'UN Security Council'. E tokona talega na matanitu o Vanuatu na nona lewena tudei o idia na UNSCO me yacova na yabaki 2022.

Nai karua ni 'International day of Yoga'e marautaki mai Vanuatu ena 18 ni Jiune 2016. A liutaka e dua nai lakolako ki Vanuatu ka ra lewena e 13 na vakaillesilesi, na Minisita ni Livaliva, Koala kei na Renewable Energy kei na koula ena 25-26 ni Okotova 2016.

NA YATU KUKA (Cook Islands)

E marautaki talega mai na Yatu Kuka na International Day of Yoga ena 18 ni Jiune 2016

Solia tiko nona 'Credentials' na High Commissioner vua na mata mai na Ranadi mai Vanuatu, H.E Tom Marsters ena 16 ni Noveba 2016

Na IDY 2016 e caka mai na Mury Resort ena 18 ni Jiune. Qarava o Yogi Maya e dua na marama ni Amerika.

Na IDY 2016 ena Civic Center mai Nauru

Nauru

E MARAUTAKI talega mai Nauru na International Day of Yoga ena 24 ni Jiune 2016.

E mai vakatasuasua e dua nai lawalawa lewe 10 ka liutaki ira tiko mai o Mrs Shipra Goyal ena Okosita 2016.

E tokona talega o Nauru na digitaki nei Dr Anirudha Rajput me lewena na Internationa Law Commission, ka a caka na kena veidigidigi ena 3 ni Noveba 2016, mai New York.

A sikovi Marrakech, Morocco talega na Minister of Foreign Affairs, Mr Hilton Dube MP me sainitaka na veidinadinati ni International Solar Alliance.

Kiribati

E marautaki talega mai Kiribati na International Day of Yoga ena 18 ni Jiune 2016.

E ratou sikovi Idia talega na Minisita ni bula mai Kiribati ena 25 ni Okotova ki na 2 ni Noveba, 2016 kei na lewe va na vakaillesilesi me ra laki rai na tabana ni bula mai idia.

O Mr Banera Berina, na Special Envoy to President, e laki tiko talega ena 'First Asian Ministerial Disaster Risk Reduction Conference mai new Delhi ena 2 – 5 ni Noveba 2016.

Vakayacori na IDY 2016 ena Kiribati Institute of Technology. Nai vukevuke ni Peresitedi H.E Kourabi Nenem, (matau) a vulagi dokai kina.

Tonga

Amarautaki talega mai Tonga na International Day of Yoga ena 25 ni Jiune 2016.

A sikovi Marrakech, Morocco, na CEO ni Ministry of Meteorology, Energy, Information, Disaster Management, Environment, Climate Change and Communication, Mr Paula Polivalu Mau, me sainitaka na veidinadinati ni International Solar Alliance.

Siga ni yoga mai Tonga – 2016

Tuvalu

Amarautaki talega mai Tuvalu na International Day of Yoga ena 25 ni Jiune 2016. A matataki Tuvalu talega ki na 'First Asian Ministerial Disaster Risk Reduction conference' mai New Delhi, e na 2 – 5 ni Noveba 2016, na 'Special Envoy for Disaster', Mr Samuela Penitala Teo.

A laki tiko talega ena bose ni 17th International Conference of Chief Justice mai Lucknow, India ena 9-15 November 2016 na Kovana H.E Sir Iakoba T Italeli, na Vunivola Tudei ni Ministry of Public Utilities and Infrastructure, o Mr Havafoa Irata, e tiko talega ena kena sainitaka na 'Framework Agreement on International Solar Alliance mai Marrakech, Morocco ena 15 ni Noveba 2016.

Na IDY 2016 ka vakayacori mai na Vaiaku Fale Kaupule Hall mai Tuvalu ena 25 ni Jiune 2016. E 110 na lewenivanua era vakaitavi kina.

O ira na yoga ena IDY 2016.

Na New India Assurance (NIA) na kabani rogolevu ni inisua ka

taukena na matanitu o Idia. Esa oti oqo e 65 na Yabaki na kena cici tiko e Viti na NIA, vakavinavinaka kina vei Viti.

O NIA e levu duadua nona itini e Viti ka tiko na kena tabana e Suva, Nadi, Lautoka kei Labasa. O NIA e kabani ni inisua levu duadua e Viti ka levu duadua nonai lavo e maroroi tu e Viti, me vakatauvatani kei na kabani ni inisua tale eso.

O NIA na kabani ni inisua duadua ka soli tiko vua na 'A'(Excellent) ; Credit Rating'mai vei A.M Best Company of USA.

O NIA e dau inisua ni vale, motoka, kei na veidinadnati, ka dau digitaki taumada me baleta na veikabani ni buli yaya, 'Trade and Commerce'kei na lewe ni vanua raraba.

Me vaka ni kabana ni matanitu, e sa dau neitou gagadre me keitou veiqaravi ena ruku ni High Commission of India, me vakaqacacotaka na veiwekani vakamatatama-ta vei ira na Idia kei na iTaukei, vakabibi, o ira na Idia ni

TIKO E VITI MAI 1954

Viti. Ena 2016, e sa solia nona veitokoni o NIA vua na HCI ena veika oqo:

- Kidavaki o ira na mata ni FICCI e Viti ena 21.02.2016;
 - 2nd International Yoga Day Celebration ena 21.06.2016;
 - International Ramayan Conference ena Okotopa 2016;
 - Centenary Celebration ni nodra yaco mai na Qirimiti e Viti ena Noveba 2016.
- Na neitou 'Chief Operating Office, Mr Subhash Mehta, e vakaitavi talega ena Sardar Vallabhbhai Patel Birth Anniversary mai ICC ena 17/11/2016 ka dua kina na vulagi

NEW INDIA INSURANCE

dokai.

O NIA talega e bau tokoni HCI vakalevu ena veisoqo oqo ena 2016:

- Republic Day Celebration ena India House;
- Independence Day Celebration ena India House;
- Gandhi Jayanti ena ICC;
- 125th Ambedkar Jayanti ena 23.06.2016;
- Diwali Celebration ena India House.

Na timi ni NIA

Esā Yabaki 63 oqo na nona cici tiko e Viti o NIA ka kabani levu duadua talega ni Inisua e Viti, vakavinavinaka kina vei ira na lewei Viti

Na timi ni NIA ena Fiji Day

Na timi ni NIA e marautaka tiko na Holi

MARAUTAKA O LICINA NA 60 NI YABAKI NI NONA VEIQARAVI

Na Life Insurance Corporation of India (LICI) e tekivu veiqaravi mai India ena 1956 ka vaka kina e Viti, ka mai Yabaki 60 ena 2016.

Kilai levu ena yaca na LICI, na kabana oqo esa tiki tu ni bula vakailavonei Viti baleta ni liu ena maketa ni inisia e Viti. e tiko na valenivolavola nei LICI e Suva ka tiko talega na kena i tini e Lautoka kei Labasa. E volitaka tiko o LICI e 14 na nona itakitaki ka tara tiko na lewe ni vanua raraba na 60,000 na 'policy'e yavala tiko ena gauna oqo.

Na nona itakitaki kilai levu duadua na 'Money Bank Policy kei na New Bula Gold' ka tiko kina na inisia sega ni saumi ena gauna toso ni bera na siga ni matua.

E takitaki totoka talega na 'Target Classic Plan' me baleta nai lavo ni Vakacegu. Tiko talega vei

LICI na Permanent Disability Benefit, na Term Rider, Critical Illness Rider kei na veivuke ni veibulu ena policy yadudua.

Na ka e totoka kina o LICI e Viti oya na nona toso vinaka kei na levu ni bonisi e solia ena veiyabki. Ratou sa sauma oti e FJ\$437 na milioni ena 2015 me sausaumi lesu ni inisia sa matua, na kena ka soli walega ena 2015 e FJ\$10.15 na milioni, na tubu ena 15% mai na veiyabaki.

O LICI e tu vua F\$560 na mil-

ioni (US\$280mn), ka sa cau vaka-levu ki na bula vakailavo nei Viti ena vakatubuilavo levu e FJ\$500 na milioni, vakabibi ena tara ni gaunisala, wai kei na livaliva.

E nona sasaga o LICI me maroroya nodrai lavo na inisia kina, ka vota vakadodonu na nodrai lavo ena gauna e gadrevi kina.

Me yaco na veika oqo o LICI e liutaka na kena vakatetei na tiko vinaka ena vakatubuilavo ena 'Infrastructure Bonds' ka soli lavo talega ena tabana ni qito, vuli,

Eratou sa veiqaravi oti talega ena 38 na matanitu ena ruku ni 'Intergrated Water Resource and Management Studies', tara ni gaunisala kei na kena wanonovi matua na wavu kei nai kelekele ni waqa kei na navuci ni veilakoyaki kei na kenai yau.

Nai liuliu ni Bank of Baroda Fiji Operations o Mr. G.B. Rajput e solia tiko e \$25,000 vua na PM Voreqe Bainimarama me ka ni veivuke ena Cagilaba o Winston. Ratou taba vata toka na Chief Manager Suva Branch, kei na Chief and Senior Managers.

KAUTA MAI NA VAKACEGU KEI NA MARAU

A TEKIVU e viti na Bank of Baroda ena 5 ni Juilai 1961, enai Matai ni kena baqe e na Mark St e Suva. Nikua esa toso vinaka sara tiko na BOB e Viti ka sa 95,000 na lewenivanua era baqe tu kina, sega ni tao se tarovi ena loma ni 55 na Yabaki. Ena nona via veiqaravi raraba e sa dolava kina e 8 na kenai tini e Viti – E Suva, Nadi, Lautoka, Ba, Nausori, Labasa kei Rakiraki. Na baqe e Viti era cakacaka kina e 148, wili kina e 9 mai Idia kei na CEO.

E tiko vinaka sara na baqe ena mona livaliva (IT) me ra qaravi kina na lewenivanua mai na 8 na kena itini. Na 9 na baqe oqo e tiko na kedra vale dina ka 8 na kena ATM, ka 8 na ATM sega ni laurai. Na baqe talega e tiko na kena 'EFTPOS Facility'ka sema vata kei BSP.

Na kena caka na Core Banking Solution e solia na galala vei ira na lewenivanua mera tauri lavo mai na dua ga na tabana. Ena 55 na yabaki ni nona veiqaravi, o BOB e sa vakaraitaka e na veiqaravi e saulailai duadua, solia na veivuke vei ira na veikabani lelevu, na micro-finance entrepreneurs, small and medium entrepreneurs (SME), na veisitoa lalai, dauvolivoli, buli yaya, dauteiei, na dauqoli, daulobasucu kei na veitabana tale eso.

E na ruku ni veiliutaki ni Reserve Bank of Fiji, e vakarautaka talega o BOB na vuli vei ira na lewenivanua

vakabibi vei ira na dravudaravua.

Sega walega ni dau vakacegui ira na lewenivanua, e dau vakaogai koya talega na baqe ena bula raraba ni lewe ni vanua.

A tekivu e Viti na Bank of Baroda ena 5 ni Juilai 1961, enai Matai ni kena baqe e na Mark St e Suva. Nikua esa toso vinaka sara tiko na BOB e Viti ka sa 95,000 na lewenivanua era baqe tu kina, sega ni tao se tarovi ena loma ni 55 na Yabaki.

Nai solisoli eso e vagolei ki na Prime Ministers Relief Fund, Ramkrishna Mission, Fiji Sevashram Sangh kei na veisoqosoqo tale eso (NGO) era ogaoga ena veivuke ni Cagilaba o Winston, kei na umailavo e vagolei kina kumuni ilavo me baleta na 'Cancer Society of Fiji'.

So na veivuke vakailavo e gole ki na noda mata timi

leyavitu, Global Policy Forum for Financial Inclusion, veivuke vei ira na gone luveniyali, valenibula, vale ni malumalumu, veikoronivuli, cau me baleta na veisoqosoqo e so, Adi Senitua, Ramayan Concert, keina International Ramayan Conference.

O BOB e cicivaka talega na soqo eso me vaka na Diwali, Siganisucu, Hindi Diwas, kei na World Womens Day, ka uqeta vakalevu nai tikotiko ni Idia e viti, o ira 'Diplomat'kei ira na vulagi e Viti.

O BOB talega e vakaitavi ena soqo eso e cicivaka na IHC kei na 'Expatriate Community'e Viti. Era vakaitavi talega na vakailalesilesi ni BOB ena International Ramayan Conferene, na 100 years Girmat Celebraton kei na IDY 2016.

LAKO MAI KI VITI NA WAPCOS

NA Water and Power Consultancy Services Limited (WAPCOS), e dua na tabana vakamatanitu o Idia. E sa cakacaka sara tiko vakadaunivakasala (Consultancy) me baleta na ‘Design and Build Contract – Upgrading Water and Waste Water Pipe Networks Eastern/Central keina Western Urban Areas’ ena vuku ni Water Authority of Fiji.

Eratou sa veiqaravi oti talega ena 38 na matanitu ena ruku ni ‘Integrated Water Resource and Management Studies’, tara ni gaunisala kei na kena wanonovi matua na wavu kei nai kelekele ni waqa kei na navuci ni veilakoyaki kei na kenai yau.

Ena yabaki sa oti, e vakacavara kina o WAPCOS e dua na ‘Turn-Key Project’na Indian-Afganistan Friendship (SALMA) Dam’.

A vakayacori e dua na bose ena 29 ni Jiulai 2016, ka ra bosevata kina na vakailesilesi ni Ministiri ni qele kei na WAPCOS Ltd.

A liutaka na bose oqo na Minisita ni Qele Hon. inia Seruiratu ka tiko talega kina na High Commissioner mai Idia kei iratou na WAPCOS Ltd, ka liutaka tiko mai na kena Jeameni,

WAPCOS kei ira na kena Manidia kei na Minisita ni Teitei, Hon. Inia Seruiratu.

o R.K. Gupta.

E dau soli vakasala tiko na WAPCOS e na sasaga ni torocake eso ena tara gaunisala, wai kei na livaliva,

na veivakavaletaki, kena vakasava-savataki na wai kei na vakadrodroi ni wai ena teitei, kumuni ni wai ni uca, wanonovi matua ni wai, tara ni benubenu, vale ni maroroi wai, tiko bulabula,veivakavulici, kei na vatava-tairalago.

Indian High Commission, Suva, Fiji vakalesilesi kei a vuvale.

Rokovi tiko na nodratou cau ki na sasaga ni Qirimiti kei na maroro ni kenai talanoa e lewe 12 na lewe ni vanua, ena siga ni kena nanumi tiko na kele mai ni ototi ni waqa ni Qirimiti.

facebook @IndianInFiji

twitter @HCI_Suva

www.indianhighcommissionfiji.org

Email: hindi.suva@mea.gov.in